

Anarhism sau Socialism

de Iosif V. Stalin

1908

1 Notă istorică

La sfârșitul anului 1905 și la începutul anului 1906, grupul anarhiștilor din Georgia, în fruntea căruia se aflau: discipolul lui Kropotkin, renumitul anarhist B. Cerchezișvili, și adepții lui, Mihaco Tereteli (Bâton), Șalva Goghelia (S. G.) și alții, a dus o campanie înverșunată împotriva social-democraților. Grupul menționat scoate la Tiflis ziarele "Nobati"¹, "Mușă"² și altele. Anarhiștii nu aveau niciun sprijin din partea proletariatului; au obținut însă unele succese printre elementele declasate și mic-burgeze. I. V. Stalin a publicat o serie de articole împotriva anarhiștilor, având ca titlu general: "Anarhism sau socialism?". Primele patru articole au apărut în ziarul "Ahali Țhovreba", în iunie-iulie 1906. Publicarea celorlalte articole a fost întreruptă, deoarece autoritățile suspendaseră ziarul. Articolele publicate în "Ahali Thovreba" au fost retipărite, în decembrie 1906 și 1 ianuarie 1907, în ziarul "Ahali Droeba", însă cu unele modificări. Odată cu publicarea acestor articole, redacția ziarului a dat următoarea notiță: "De curând, sindicatul funcționarilor ni s-a adresat cu propunerea de a publica articole despre anarhism, socialism și alte chestiuni asemănătoare (vezi 'Ahali Droeba' nr. 3). Și alți tovarăși și-au exprimat această dorință. Satisfacem cu plăcere aceste dorințe și publicăm articolele. În ceea ce privește articolele în sine, socotim necesar să amintim că o parte din ele au mai fost publicate în presa georgiană (din cauze independente de voința autorului, articolele n-au fost terminate). Cu toate acestea, am socotit necesar să publicăm în întregime toate articolele și am propus autorului să le refacă într-o limbă accesibilă tuturor, ceea ce dânsul a făcut-o cu plăcere."

Astfel s-au ivit două variante ale primelor patru părți ale lucrării "Anarhism sau socialism?". Urmarea acestei lucrări s-a publicat în ziarele "Civeni Țhovreba",³ în februarie 1907, și "Dro",⁴ în aprilie 1907. Prima variantă a articolelor

¹"Nobati" ("Chemarea") - ziar săptămânal al anarhiștilor georgieni; a apărut la Tiflis în 1906.

²"Mușă" ("Muncitorul") - cotidian al anarhiștilor georgieni; a apărut Tiflis în 1906.

³"Civeni Țhovreba" ("Viața noastră") - cotidian bolșevic; a apărut legal la Tiflis cu începere dela 18 februarie 1907. Ziarul era condus de I. V. Stalin. Au apărut 13 numere. La 6 martie 1907 ziarul a fost suspendat pentru tendințe extremiste".

⁴"Dro" ("Timpul") cotidian bolșevic; a apărut la Tiflis după suspendarea ziarului "Civeni Thovreba", între 11 martie și 15 aprilie 1907. Ziarul a fost condus de I. V. Stalin. Din redacția ziarului mai făceau parte M. Thacaia și M. Davitașvili. Au apărut 31 de numere.

"Anarhism sau socialism?", publicată în "Ahali Thovreba", este dată în anexa la volumul întâi al Operelor lui I. V. Stalin.

2 Introducere

Pivotul vieții sociale contemporane este lupta de clasă. În cursul acestei lupte, fiecare clasă se călăuzește după o ideologie proprie. Burghezia își are ideologia ei, așa-numitul liberalism. Și proletariatul are ideologia lui, care, după cum se știe, este socialismul. Liberalismul nu poate fi socotit ca un tot indivizibil: el se subîmparte în diferite curente, corespunzătoare diferitelor păături ale burgheziei.

Nici socialismul nu este un tot indivizibil: există și în socialism diferite curente. N-avem intenția să analizăm aici liberalismul; e mai bine să amânăm aceasta pentru altădată. Vrem să vorbim cititorului numai despre socialism și curentele acestuia. După părerea noastră, aceasta va prezenta pentru el un interes mai mare.

Socialismul se împarte în trei curente principale: reformismul, anarhismul și marxismul. Reformismul (Bernstein și alții), care consideră socialismul numai ca o țintă îndepărtată și nimic mai mult; reformismul, care neagă de fapt revoluția socialistă și încearcă să instaureze socialismul pe cale pașnică; reformismul, care propovăduiește colaborarea dintre clase și nu lupta de clasă, - reformismul acesta se descompune pe zi ce trece, pierde pe zi ce trece orice urmă de socialism, astfel încât, după părerea noastră, analizarea lui aici, în aceste articole care urmăresc să definească socialismul, ar fi absolut inutilă.

Cu totul altfel se prezintă lucrurile în ceea ce privește marxismul și anarhismul: amândouă sunt recunoscute în prezent drept curente socialiste, amândouă duc o luptă înverșunată între ele, amândouă se străduiesc să apară în ochii proletariatului ca doctrine cu adevărat socialiste și, desigur, analizarea și confruntarea lor va prezenta pentru cititor un interes mult mai mare.

Noi nu facem parte din acea categorie de oameni care, la auzul cuvântului "anarhism", întorc capul cu dispreț și, dând din mână, spun: "Ne miră, zău, că mai aveți chef să vă ocupați de el; nici nu merită măcar să vorbim de el!". Noi socotim că o asemenea "critică" ieftină este și nedemnă, și inutilă.

Noi nu facem parte nici din acea categorie de oameni care se consolează cu gândul că anarhiștii "nu au de partea lor masele și că de aceea nu ar fi chiar atât de primejdioși". Miezul chestiunii nu este de a ști cu cine este astăzi "masele" mai mult sau mai puțin numeroase; miezul chestiunii îl constituie esența doctrinei însăși. Dacă "doctrina" anarhiștilor exprimă adevărul, se înțelege de la sine că ea își va croi cu siguranță un drum și va strânge masele în jurul ei. Dacă ea este însă lipsită de consistență și este clădită pe o temelie falsă, atunci nu va dăinui mult și va rămâne suspendată în aer. Trebuie deci să dovedim lipsa de consistență a anarhismului.

Unii oameni consideră că marxismul și anarhismul se bazează pe aceleași principii, că divergențele dintre ele sunt numai de ordin tactic, astfel încât, după părerea lor, este cu desăvârșire imposibil ca unul din aceste curente să fie opus celuilalt. Dar aceasta este o mare greșeală. Noi vedem în anarhiști adevărați

dușmani ai marxismului. Prin aceasta recunoaștem implicit că împotriva unor adevărați dușmani trebuie dusă și o adevărată luptă. De aceea trebuie să analizăm ”doctrina” anarhistă de la un capăt la altul și s-o cântărim bine din toate punctele de vedere.

Marxismul și anarhismul au la bază principii cu totul diferite, deși amândouă pășesc în arena luptei sub steagul socialist. Piatra de temelie a anarhismului este individul, a cărui eliberare, după părerea lui, este condiția principală a eliberării masei, a colectivului. După concepția anarhistă, eliberarea masei nu este posibilă până nu se va fi eliberat individul, de unde și lozinca sa: ”Totul pentru individ”. Piatra de temelie a marxismului însă este masa, a cărei eliberare, după părerea lui, este condiția principală a eliberării individului. Deci, după concepția marxistă, eliberarea individului nu este posibilă până nu se va fi eliberat masa, de unde și lozinca sa: ”Totul pentru masă”.

E limpede că avem de-a face aici cu două principii care se neagă reciproc, și nu numai cu divergențe de ordin tactic. Articolele noastre urmăresc să pună față în față aceste două principii opuse, să facă o comparație între marxism și anarhism, scoțând astfel în evidență calitățile și cusururile lor. Totodată, socotim de cuviință să prezentăm cititorului, chiar acum, planul articolelor.

Vom începe cu caracterizarea marxismului, examinând în același timp părerile anarhiștilor asupra marxismului, și apoi vom trece la critica anarhismului însuși. Așadar: vom expune metoda dialectică, părerile anarhiștilor asupra acestei metode și critica noastră; teoria materialistă, părerile anarhiștilor și critica noastră (tot aici vom vorbi despre revoluția socialistă, despre dictatura socialistă, despre programul minimal și, în genere, despre tactică); filosofia anarhiștilor și critica noastră; socialismul anarhiștilor și critica noastră; tactica și organizarea anarhiștilor — și, în încheiere, vom da concluziile noastre.

Ne vom da silința să dovedim că anarhiștii, ca propovăduitori ai socialismului micilor comunități, nu sunt socialiști adevărați. Ne vom da silința, de asemenea, să dovedim că, tăgăduind dictatura proletariatului, anarhiștii nu sunt nici revoluționari adevărați...

Așadar, să începem.

3 Metoda Dialectică

În lume totul se mișcă... Viața se schimbă, forțele de producție cresc, vechile raporturi se năruie.

—Karl Marx

Marxismul nu este numai teoria socialismului, ci o concepție integrală asupra lumii, un sistem filosofic, din care decurge propriu-zis socialismul proletar al lui Marx. Acest sistem filosofic se numește materialism dialectic. De aceea, a face o expunere a marxismului înseamnă a expune și materialismul dialectic.

De ce se numește acest sistem materialism dialectic?

Pentru că metoda lui este dialectică, iar teoria lui este materialistă. Ce este metoda dialectică? Se spune că viața socială este într-o neîntreruptă stare de mișcare și dezvoltare. Și aceasta este adevărat: viața nu poate fi privită ca ceva imuabil și încrăcit; ea nu se oprește niciodată la un anumit nivel - ea se află într-o mișcare perpetuă, într-un proces perpetuu de distrugere și creare. De aceea, în viață există totdeauna ceva nou și ceva vechi, ceva care se dezvoltă și ceva care moare, ceva revoluționar și ceva contrarevoluționar.

Metoda dialectică susține că viața trebuie privită așa cum este ea în realitate. Am văzut că viața se află în neîntreruptă mișcare; prin urmare, trebuie să privim viața în mișcarea ei și să ne punem întrebarea: încotro merge ea? Am văzut că viața prezintă tabloul unei permanente distrugerii și creări. Prin urmare, datoria noastră este să privim viața în distrugere și creare și să ne punem întrebarea: ce se distruge și ce se creează în viață? Ceea ce în viață se naște și crește zi de zi este de neînălțurat; este cu neputință a-i opri mersul înainte. Cu alte cuvinte, dacă proletariatul, de exemplu, se naște ca clasă și crește zi de zi, oricât de slab și de puțin numeros ar fi el astăzi, până la urmă tot va învinge.

De ce? Pentru că el crește, se întărește și merge înainte. Dimpotrivă, tot ceea ce în viață îmbătrânește și se îndreaptă spre mormânt va fi inevitabil înfrânt, chiar dacă astăzi reprezintă o forță titanică. Cu alte cuvinte, dacă burgheziei, de exemplu, îi fuge treptat pământul de sub picioare și dacă merge îndărăt zi de zi, oricât de puternică și de numeroasă ar fi ea astăzi, până la urmă tot va fi înfrântă. De ce? Pentru că burghezia ca clasă se descompune, slăbește, îmbătrânește și devine un balast în viață.

Aici își are originea renumita teză dialectică: tot ce există cu adevărat, adică tot ce crește zi de zi, este rațional, iar tot ce se descompune zi de zi este irațional și deci nu va putea evita înfrângerea.

Iată un exemplu. În deceniul al nouălea al secolului trecut s-a iscat o mare controversă între intelectualii revoluționari ruși. Narodnicii afirmă că mica burghezie de la sat și de la oraș este forța principală care poate să-și asume sarcina "eliberării Rusiei". De ce? - îi întrebau marxistii. Pentru că - răspundeau narodnicii - mica burghezie de la sat și de la oraș alcătuiește acum majoritatea și pentru că ea este săracă și trăiește în mizerie.

Marxistii răspundeau: este adevărat că mica burghezie de la sat și de la oraș alcătuiește acum majoritatea și că ea este săracă, dar oare aceasta are importanță? Mica burghezie formează de mult majoritatea, dar ea n-a luat până acum nicio inițiativă în lupta pentru "libertate" fără ajutorul proletariatului. Și de ce? Pentru că mica burghezie ca clasă nu crește, ci, dimpotrivă, se descompune zi de zi, împărțindu-se în burghezi și proletari. Pe de altă parte, se înțelege că nici sărăcia nu are, în acest caz, o însemnătate hotărâtoare: "golani" sunt mai săraci decât mica burghezie, dar nimeni nu va spune că ei și-ar putea lua sarcina "eliberării Rusiei".

După cum vedeți, nu are importanță care clasă constituie astăzi majoritatea, sau care clasă este mai săracă, ci care clasă se întărește și care se descompune. Și, dat fiind că proletariatul este singura clasă care crește și se întărește continuu, care face ca viața socială să progreseze și care strânge în jurul său toate elementele revoluționare, datoria noastră este să recunoaștem că el este forța

principală în mișcarea contemporană; să ne încadrăm în rândurile lui și să facem din năzuințele lui avansate propriile noastre năzuințe.

Așa răspundeau marxștii.

Evident că marxștii priveau viața în mod dialectic, pe când narodnicii raționau în mod metafizic; ei își reprezentau viața socială încremenită.

Astfel privește metoda dialectică dezvoltarea vieții.

Dar există mișcare și mișcare. Mișcare în viața socială a fost în "zilele lui Decembrie", când proletariatul, îndreptându-și spinarea încovoaiată, a atacat depozitele de arme, pornind la luptă împotriva reacțiunii. Dar și mișcarea din anii precedenți, când proletariatul se mărginea, în condițiile dezvoltării "pașnice", la greve răzlețe și la crearea de mici syndicate, trebuie denumită mișcare socială.

Este limpede că mișcarea are forme diferite. Și iată, metoda dialectică susține că mișcarea are o formă dublă: evolutivă și revoluționară.

Mișcarea este evolutivă atunci când elementele progresiste își duc în mod spontan activitatea zilnică, făcând schimbări neînsemnate, cantitative, în vechile rânduieli.

Mișcarea este revoluționară atunci când aceleași elemente se unesc, se pătrund de o idee unică și se avântă împotriva lăcașului vrăjmaș, cu scopul de a distruge din rădăcini vechile rânduieli și de a introduce în viață schimbări calitative, de a stabili rânduieli noi.

Evoluția pregătește revoluția, creându-i terenul, iar revoluția desăvârșește evoluția, contribuind la activitatea ei mai departe.

Asemenea procese au loc și în viața naturii. Istoria științei arată că metoda dialectică este o metodă cu adevărat științifică: începând cu astronomia și terminând cu sociologia, se confirmă pretutindeni ideea că în lume nu există nimic veșnic, că totul se schimbă, totul se dezvoltă. În consecință, în natură trebuie să privim totul din punctul de vedere al mișcării, al dezvoltării. Și aceasta înseamnă că întreaga știință contemporană este pătrunsă de spiritul dialecticii.

Cât privește formele pe care le îmbracă mișcarea, cât privește faptul că, potrivit dialecticii, schimbările mici, cantitative, duc în cele din urmă la schimbări mari, calitative, este cert că această lege acționează în aceeași măsură și în istoria naturii. "Sistemul periodic al elementelor" al lui Mendeleev arată limpede ce mare însemnătate are în istoria naturii nașterea schimbărilor calitative din cele cantitative. În biologie, același lucru îl dovedește teoria neodarwiniană, careia îi cedează locul neodarwinismul.

Nu relevăm alte fapte, pe care F. Engels le-a lămurit destul de complet în lucrarea sa "Anti-Dühring". Acesta este conținutul metodei dialectice.

Cum privesc anarhiștii metoda dialectică?

Se știe că cel care a creat metoda dialectică a fost Hegel. Marx a purificat și a îmbunătățit această metodă. Anarhiștii cunosc desigur și ei acest fapt. Ei știu că Hegel era conservator și, folosindu-se de împrejurare, îl ocărăsc cât îi ține gura, arătând că a fost partizan al "restaurației", și "demonstrează" cu

pasiune că "Hegel este filosoful restaurației... că preamărește constituționalismul birocratic în forma lui absolută, că ideea generală a filosofiei istoriei lui Hegel este subordonată și slujește orientării filosofice a epocii restaurației" etc. etc. (vezi "Nobati" nr. 6, articolul lui V. Cerchezișvili).

Același lucru îl "demonstrează" în operele sale cunoscutul anarhist Kropotkin (vezi, de pildă, lucrarea sa în limba rusă "Știința și anarhism").

Lui Kropotkin îi țin isonul kropotkiniștii noștri, începând cu Cerchezișvili și terminând cu Ș. G. (vezi numerele ziarului "Nobati").

Ce-i drept, în această chestiune nu-i contrazice nimeni; dimpotrivă, oricine va conveni că Hegel n-a fost un revoluționar. Marx și Engels au dovedit înaintea tuturor, în lucrarea lor "Critica criticii critice", că concepțiile istorice ale lui Hegel contrazic în mod radical suveranitatea poporului. Dar, cu toate acestea, anarhiștii "demonstrează" și găesc de cuviință "să demonstreze" în fiecare zi că Hegel este partizanul "restaurației". De ce procedează ei astfel? Probabil pentru a-l discredita în felul acesta pe Hegel și a sugera cititorului ideea că un "reacționar" ca Hegel nu poate avea decât o metodă "respingătoare" și neștiințifică.

Anarhiștii speră să poată refuta în felul acesta metoda dialectică. Noi declarăm că pe această cale ei nu vor dovedi altceva decât propria lor ignoranță. Pascal și Leibniz n-au fost revoluționari, dar metoda matematică descoperită de ei este recunoscută astăzi ca o metodă științifică. Mayer și Helmholtz n-au fost revoluționari, dar știința pune bază pe descoperirile lor în domeniul fizicii. Nici Lamarck și nici Darwin n-au fost revoluționari, dar metoda lor evoluționistă a pus pe picioare biologia... De ce dar nu se poate admite că Hegel, cu tot conservatorismul lui, a reușit totuși să elaboreze o metodă științifică, numită metoda dialectică?

Nu, pe această cale anarhiștii nu vor dovedi altceva decât propria lor ignoranță.

Să mergem mai departe. După părerea anarhiștilor, "dialectica este metafizică", și, deoarece ei "vor să descătușeze știința de metafizică, filosofia de teologie", resping și metoda dialectică (vezi "Nobati" nr. 3 și 9. Ș. G. Vezi de asemenea "Știința și anarhism" de Kropotkin).

Halal de anarhiști! Sau, cum s-ar spune: "Vede paiul din ochiul altuia și nu vede bârna din ochiul lui". Dialectica s-a maturizat în lupta pe care a dus-o împotriva metafizicii, în această luptă și-a dobândit faima: ori, după părerea anarhiștilor dialectica este metafizică!

Dialectica afirmă că în lume nu există nimic etern, că în lume totul este trecător și supus schimbării: că se transformă natura, se schimbă societatea, se schimbă moravurile și obiceiurile, se schimbă concepțiile despre dreptate, se schimbă însuși adevărul; tocmai de aceea dialectica privește totul din punct de vedere critic, tocmai de aceea neagă ea adevărul stabilit odată pentru totdeauna și, prin urmare, neagă și abstractele "teze dogmatice, care, odată descoperite, trebuiau doar învățate pe de rost" (vezi F. Engels: "Ludwig Feuerbach").

Metafizica ne spune însă cu totul altceva. Lumea este pentru ea ceva etern și imuabil (vezi F. Engels: "Anti-Dühring"), ea este odată pentru totdeauna determinată de cineva sau de ceva, — iată de ce metafizicienii au întotdeauna pe buze "dreptatea eternă" și "adevărul imuabil".

”Părintele“ anarhiștilor, Proudhon, afirma că în lume există o dreptate imuabilă, dată odată pentru totdeauna și care trebuie pusă la temelie viitoarei societăți. Pentru această afirmație Proudhon a fost clasat printre metafizicienii. Marx a luptat împotriva lui Proudhon cu ajutorul metodei dialectice și a demonstrat că, din moment ce totul în lume se schimbă, trebuie să se schimbe și ”dreptatea“, și, prin urmare, ”dreptatea imuabilă“ este o halucinație metafizică (vezi K. Marx: ”Mizeria filosofiei“). Discipolii georgieni ai metafizicianului Proudhon ne repetă însă întruna: ”Dialectica lui Marx este metafizică!“.

Metafizica admite diferite dogme nebuloase ca, de exemplu, ”inconoscibilul“, ”lucrul în sine“, și în cele din urmă devine teologie lipsită de conținut. În opoziție cu Proudhon și Spencer, Engels a luptat împotriva acestor dogme cu ajutorul metodei dialectice (vezi ”Ludwig Feuerbach“). Iar anarhiștii, discipolii ai lui Proudhon și Spencer, ne spun că Proudhon și Spencer sunt savanți, pe când Marx și Engels sunt metafizicienii!

Una din două: sau anarhiștii se înșeală pe ei înșiși, sau nu știu ce spun.

Este, în orice caz, neîndoios că anarhiștii fac confuzie între sistemul metafizic al lui Hegel și metoda lui dialectică.

Este inutil să mai spunem că sistemul filosofic al lui Hegel, care se sprijină pe ideea imuabilă, este metafizic de la început până la sfârșit. Dar este limpede și faptul că metoda dialectică a lui Hegel, care neagă orice idee imuabilă, este în întregime științifică și revoluționară.

Iată de ce Karl Marx, care a supus unei zdrobitoare critici sistemul metafizic al lui Hegel, are totodată cuvinte de laudă pentru metoda lui dialectică, care, după cum spune Marx, ”nu cunoaște nimic care să-i poată impune, pentru că prin esența ei ea este critică și revoluționară“ (vezi ”Capitalul“, vol. I, postfață).

Iată de ce Engels vede o mare deosebire între metoda lui Hegel și sistemul lui. ”Acela care pune mai multă greutate pe sistemul lui Hegel, putea fi destul de conservator pe ambele tărâmuri; acela care considera drept lucru principal metoda dialectică, putea aparține, atât din punct de vedere religios cât și din punct de vedere politic, opoziției celei mai extreme“ (vezi ”Ludwig Feuerbach“).

Anarhiștii nu văd această deosebire și, fără a chibzui, repetă întruna că ”dialectica este metafizică“.

Să mergem mai departe. Anarhiștii afirmă că metoda dialectică este un ”artificiu“, o ”metodă sofistică“, un ”salt mortal al logicii“ (vezi ”Nobati“ nr. 8. Ș. G.), ”cu ajutorul căreia se poate demonstra tot atât de ușor și adevărul și minciuna“ (vezi ”Nobati“ nr. 4. Articolul lui V. Cerchezșvili).

Așadar, după părerea anarhiștilor metoda dialectică dovedește, în egală măsură, atât adevărul cât și minciuna.

La prima vedere ar putea să pară că învinuirea adusă de anarhiști nu e lipsită de temeii. Ascultați, de exemplu, ce spune Engels despre adeptul metodei metafizice: ”... Chipul lui de a vorbi este: ‘da, da, nu, nu; tot ce e în plus, este de la necuratul’. Pentru el un lucru sau există, sau nu există: un lucru nu poate să fie el însuși și în același timp și altceva. Pozitivul și negativul se exclud în mod absolut...“ (vezi ”Anti-Dühring“, introducere).

Cum se poate una ca asta? — se aprind anarhiștii. Este oare cu puțință ca unul și același obiect să fie în același timp și bun și rău?! Asta nu este decât

un "sofism", un "joc de cuvinte", asta înseamnă numai că "vreți să dovediți, cu aceeași ușurință, adevărul și minciuna"!...

Dar să căutăm a pătrunde mai adânc lucrurile.

Astăzi noi cerem republică democratică. Putem oare spune că republica democratică este bună în toate privințele sau rea în toate privințele? Nu, nu putem! De ce? Pentru că republica democratică este bună numai într-o privință, și anume în aceea că distruge rânduielele feudale, dar nu e bună în altă privință, și anume în aceea că ea consolidează rânduielele burgheze. De aceea și spunem: întrucât republica democratică distruge rânduielele feudale, este bună, și noi luptăm pentru ea; întrucât însă consolidează rânduielele burgheze, nu e bună, și luptăm împotriva ei.

Reiese că una și aceeași republică democratică în același timp e "bună" și "nu e bună", reiese și "da" și "nu".

Același lucru se poate spune și despre ziua de lucru de opt ore, care în același timp e "bună", întrucât întărește proletariatul, și "nu e bună", întrucât întărește sistemul muncii salariate.

Engels a avut în vedere tocmai asemenea fapte atunci când, prin cuvintele de mai sus, a caracterizat metoda dialectică.

Anarhiștii n-au înțeles însă aceasta, așa încât ideea perfect clară le-a părut ca un "sofism" nebulos.

Desigur, anarhiștii sunt liberi să observe sau nu aceste fapte, ei pot să nu observe nisipul pe plajă; este dreptul lor. Dar ce au toate acestea de-a face cu metoda dialectică, metodă care, spre deosebire de anarhism, nu privește viața cu ochii închiși, simte cum bate pulsul vieții și spune direct: din moment ce viața se schimbă și se află în mișcare, orice fenomen al vieții are două tendințe: pozitivă și negativă; din acestea noi trebuie să apărăm pe cea dintâi și să respingem pe cea de a doua.

Să mergem și mai departe. După părerea anarhiștilor noștri, "dezvoltarea dialectică este o dezvoltare catastrofală, prin mijlocirea căreia întâi se distruge cu totul trecutul și apoi complet separat se statornicește viitorul... Cataclismele lui Cuvier erau provocate de cauze necunoscute, pe când catastrofele lui Marx și Engels sunt provocate de dialectică" (vezi "Nobati" nr. 8. Ș. G.).

În altă parte același autor scrie: "Marxismul se sprijină pe darwinism și are față de el o atitudine necritică" (vezi "Nobati" nr. 6).

Luați aminte! Cuvier neagă evoluționismul lui Darwin, el admite numai cataclisme, iar cataclismul este o explozie neașteptată, "provocată de cauze necunoscute". Anarhiștii afirmă că marxistii sunt de partea lui Cuvier și, prin urmare, resping darwinismul.

Darwin neagă cataclismele lui Cuvier, el recunoaște evoluția treptată. Și iată-i pe aceiași anarhiști spunând că "marxismul se sprijină pe darwinism și are față de el o atitudine necritică", adică marxistii neagă cataclismele lui Cuvier.

Într-un cuvânt, anarhiștii îi învinuiesc pe marxisti că sunt de partea lui Cuvier și în același timp le impută că sunt de partea lui Darwin și nu a lui Cuvier. Iată ce înseamnă anarhie! Sau, cum s-ar spune: și-au dat singuri la cap! Este limpede că Ș. G. din numărul opt al ziarului "Nobati" a uitat ceea ce afirmase Ș. G. în numărul șase.

Care din ei are dreptate: numărul opt, sau numărul șase?

Să cercetăm faptele. Marx spune: "Pe o anumită treaptă a dezvoltării lor, forțele materiale de producție ale societății vin în contradicere cu relațiile de producție existente, sau — în termeni juridici — cu raporturile de proprietate... Atunci se deschide o epocă de revoluție socială". Dar nicio "formațiune socială nu pierde înainte de a se fi dezvoltat toate forțele de producție pentru care este destul de largă..." (vezi K. Marx: "Contribuții la critica economiei politice", prefață).

Aplicând această teză a lui Marx la viața socială contemporană, rezultă că între forțele de producție contemporane, care au un caracter social, și forma de apropiere a produselor, care are un caracter privat, există un conflict radical, care trebuie să fie rezolvat de revoluția socialistă (vezi F. Engels: "Anti-Dühring", secțiunea a treia, cap. 2).

Puteți vedea că, după părerea lui Marx și Engels, revoluția nu este provocată de "cauzele necunoscute" ale lui Cuvier, ci de cauzele bine determinate.

Este limpede că Ș. G. în numărul opt al ziarului "Nobati" și Ș. G. în numărul șase își contrazic reciproc afirmațiile. Numărul opt spune că marxismul este de partea lui Cuvier, pe când numărul șase susține că marxismul este de partea lui Darwin. Evident, Ș. G. nu își amintește ce a afirmat în numărul șase și în numărul opt.

În sfârșit, anarhiștii ne reproșează că "dialectica... nu dă posibilitatea nici să ieși sau să sări din tine, nici să sari peste tine însuți" (vezi "Nobati" nr. 8. Ș. G.).

Da, domnilor anarhiști, acesta este adevărul pur; de data aceasta, onorabililor, aveți perfectă dreptate: metoda dialectică, într-adevăr, nu dă o asemenea posibilitate. Dar de ce nu o dă? Pentru că "a sări din tine și a sări peste tine însuți" este ocupația caprelor sălbatice; metoda dialectică însă este creată pentru oameni.

Iată în ce constă secretul!

În linii generale, acestea sunt concepțiile anarhiștilor asupra metodei dialectice. Este limpede că anarhiștii nu au înțeles metoda dialectică a lui Marx și Engels; ei au născocit o dialectică proprie, și tocmai pe aceasta o combat cu atâta înverșunare.

Privind la acest spectacol, nouă nu ne rămâne decât să râdem, căci trebuie să râzi atunci când vezi că un om se războiește cu propria sa închipuire, spulberă propriile sale născociri și în același timp te asigură cu înflăcărare că dă lovituri zdrobitoare adversarului.

4 Teoria Materialistă

Nu conștiința oamenilor le determină existența, ci, dimpotrivă, existența lor socială le determină conștiința.

—Karl Marx

Metoda dialectică o cunoaștem. Ce este teoria materialistă? Totul în lume se schimbă, totul în viață se dezvoltă, dar cum se produce această schimbare și sub ce formă se înfăptuiește această dezvoltare?

Știm, de exemplu, că pământul a fost odată o masă de foc incandescentă, că apoi s-a răcit treptat și că după aceea au apărut plantele și animalele; dezvoltarea regnului animal a dus la apariția unei anumite specii de maimuță și după toate acestea a urmat apariția omului.

Astfel s-a produs, în linii generale, dezvoltarea naturii.

Știm de asemenea că nici viața socială nu a stat pe loc. A fost un timp când oamenii trăiau pe baze comuniste primitive; în acea vreme ei își duceau existența cu ajutorul vânatului primitiv, rătăceau prin păduri, procurându-și astfel hrana. A venit apoi timpul când locul comunismului primitiv a fost luat de matriarhat: în acest timp oamenii își satisfăceau nevoile mai ales cu ajutorul agriculturii primitive. Apoi matriarhatului i-a urmat patriarhatul, când oamenii își duceau existența mai ales ocupându-se cu creșterea vitelor. Patriarhatului i-a luat apoi locul orânduirea sclavagistă, în care oamenii își duceau existența ocupându-se cu o agricultură relativ mai dezvoltată. Orânduirea sclavagistă a fost urmată de feudalism, iar după toate acestea a urmat orânduirea burgheză.

În felul acesta s-a produs, în linii generale, dezvoltarea vieții sociale.

Da, toate acestea sunt cunoscute... Dar cum s-a desfășurat această dezvoltare: conștiința a provocat dezvoltarea "naturii" și a "societății", sau, dimpotrivă, dezvoltarea "naturii" și a "societății" a provocat dezvoltarea conștiinței? În felul acesta pune problema teoria materialistă.

Unii afirmă că ideea universală a precedat "natura" și "viața socială", constituind apoi temelia dezvoltării acestora, încât dezvoltarea fenomenelor "naturii" și "vieții sociale" este, ca să spunem așa, forma exterioară, simpla expresie a dezvoltării ideii universale.

Așa afirma, de exemplu, teoria idealistilor, care, cu vremea, s-au împărțit în câteva curente.

Alții afirmă că în lume există, de la începutul ei, două forțe, care se neagă una pe alta: ideea și materia, conștiința și existența, și, corespunzător cu ele, și fenomenele se împart în două categorii: ideale și materiale. Ele se neagă unul pe altul și luptă unul împotriva celuilalt, așa încât dezvoltarea naturii și a societății este o luptă permanentă între fenomenele ideale și cele materiale.

Așa afirma, de exemplu, teoria dualistă, care, la fel ca și cea idealistă, s-a împărțit cu vremea în câteva curente.

Teoria materialistă neagă cu desăvârșire atât dualismul, cât și idealismul.

Există, desigur, în lume fenomene ideale și fenomene materiale, dar aceasta nu înseamnă nicidecum că ele se neagă unele pe altele. Dimpotrivă, latura ideală și cea materială sunt două forme deosebite ale uneia și aceleiași naturi sau societăți, nu putem să ne închipuim una fără cealaltă, ele există împreună, se dezvoltă împreună și, prin urmare, nu avem niciun motiv să credem că se neagă reciproc.

În felul acesta, așa-numitul dualism se dovedește a fi lipsit de consistență.

Natura unică și indivizibilă, exprimată în două forme deosebite: materială și ideală; viața socială unică și indivizibilă, exprimată în două forme deosebite:

materială și ideală — iată cum trebuie să privim dezvoltarea naturii și a vieții sociale. Așa se prezintă monismul teoriei materialiste.

În același timp, teoria materialistă neagă și idealismul.

Părerea că latura ideală, sau, în genere, conștiința, ar precede în dezvoltarea sa latura materială, este greșită. În vremea când nu apăruseră încă ființele vii, exista deja așa-numita natură exterioară, "neînsuflețită". Prima ființă vie n-a fost înzestrată cu niciun fel de conștiință, ci numai cu însușirea excitabilității și cu primii germeni de sensibilitate. Pe urmă, treptat, s-a dezvoltat la ființe facultatea simțirii, transformându-se cu încetul în conștiință, corespunzător dezvoltării structurii organismului lor și a sistemului lor nervos. Dacă maimuța ar fi umblat tot timpul în patru labe, dacă ea nu și-ar fi desdoit spinarea, urmașul ei — omul — nu ar fi putut folosi liber plămânii și coardele sale vocale și deci nu ar fi putut folosi graiul, ceea ce ar fi fost o piedică esențială în calea dezvoltării conștiinței sale. Sau: dacă maimuța nu s-ar fi ridicat pe picioarele dinapoi, urmașul ei — omul — ar fi fost nevoit să umble întotdeauna în patru labe, să privească în jos și să-și culeagă de acolo impresiile; el n-ar fi avut puțința să privească în sus și în jurul său și, prin urmare, n-ar fi avut puțința să dea creierului său mai multe impresii decât are patru pedale. Toate acestea ar fi fost o piedică esențială în calea dezvoltării conștiinței omenești.

Reiese că pentru dezvoltarea conștiinței este nevoie de o anumită structură a organismului și de o anumită dezvoltare a sistemului său nervos.

Reiese că dezvoltării laturii ideale, dezvoltării conștiinței, îi precede dezvoltarea laturii materiale, a condițiilor exterioare: întâi se schimbă condițiile exterioare, întâi se schimbă latura materială, iar pe urmă, potrivit acesteia, se schimbă conștiința, latura ideală. Astfel, istoria dezvoltării naturii contrazice radical așa-numitul idealism.

Același lucru trebuie spus și despre istoria dezvoltării societății umane. Istoria arată că dacă în epoci diferite oamenii s-au pătruns de idei și dorințe diferite, aceasta s-a întâmplat din cauză că în epoci diferite oamenii au luptat în mod diferit împotriva naturii pentru satisfacerea nevoilor lor și, în felul acesta, raporturile lor economice s-au constituit în mod diferit. A fost un timp când oamenii au luptat în comun împotriva naturii, pe baze comuniste primitive; atunci și proprietatea lor era comunistă și de aceea ei aproape că nu făceau deosebire între "al meu" și "al tău", conștiința lor era comunistă. A venit timpul când în producție a pătruns deosebirea dintre "al meu" și "al tău"; atunci și proprietatea a căpătat un caracter privat, individualist, și de aceea conștiința oamenilor s-a pătruns de simțul proprietății private. Vine timpul, timpul de astăzi, când producția capătă din nou un caracter social, prin urmare și proprietatea va căpăta în curând un caracter social, și tocmai de aceea conștiința oamenilor se pătrunde treptat de socialism.

Un exemplu simplu. Să ne închipuim un cizmar care a avut un mic atelier, însă, neputând înfrunța concurența pe care i-o făceau marii patroni, a închis atelierul și, să spunem, s-a angajat la fabrica de încălțăminte a lui Adelman din Tiflis. El însă s-a angajat la fabrica lui Adelman nu pentru a deveni un muncitor salariat permanent, ci cu scopul de a strânge ceva bani și a-și face un mic capital pentru a-și redeschide atelierul. După cum se poate vedea, situația

acestui cizmar este deja proletară, dar conștiința lui mai este încă neproletară, ea e complet mic-burgheză. Cu alte cuvinte, situația mic-burgheză a acestui cizmar a dispărut deja, nu mai există, dar conștiința lui mic-burgheză nu a dispărut încă, ea a rămas în urma situației lui reale. E limpede că și aici, în viața socială, se schimbă întâi condițiile exterioare, se schimbă întâi situația oamenilor și pe urmă, potrivit cu aceasta, se schimbă și conștiința lor.

Dar să ne întoarcem la cizmarul nostru. După cum știm, el își propune să strângă bani și apoi să-și deschidă un atelier propriu. Cizmarul proletarizat muncește și-și dă seama că e foarte greu să aduni bani, deoarece câștigul de-abia ajunge pentru trai. În afară de aceasta, el observă că nici deschiderea unui atelier propriu nu-i chiar atât de ademenitoare: chiria localului, capriciile clienților, lipsa de bani, concurența marilor patroni și alte necazuri de soiul acesta — iată câte griji îl frământă pe meșterul privat. În același timp proletarul este oarecum la adăpost de asemenea griji: pe el nu-l supără nici clientul, nici chiria localului, el vine dimineața la fabrică, o părăsește seara ”liniștit“, iar sâmbăta, tot așa de liniștit, își pune în buzunar ”leafa“. Aici se frâng pentru întâia oară aripile visurilor mic-burgeze ale cizmarului nostru, aici i se nasc pentru întâia oară în suflet năzuințe proletare.

Timpul trece și cizmarul nostru constată că banii nu-i ajung nici pentru cele mai stricte nevoi și că este absolut necesar să i se urce salariul. În același timp el observă că tovarășii săi vorbesc între ei despre niște uniuni și greve. Acum își dă seama cizmarul nostru că pentru îmbunătățirea situației sale trebuie să lupte împotriva patronilor, iar nu să-și deschidă un atelier propriu. El aderă la uniune, ia parte la mișcarea grevistă și în curând ajunge să-și însușească ideile socialiste...

Astfel, schimbarea situației materiale a cizmarului a fost urmată în cele din urmă de schimbarea conștiinței sale: întâi s-a schimbat situația lui materială, iar pe urmă, după câtăva vreme, potrivit cu ea, s-a schimbat și conștiința lui. Același lucru se poate spune și despre clase și societate în genere.

Și în viața socială se schimbă mai întâi condițiile exterioare, se schimbă mai întâi condițiile materiale, iar pe urmă, potrivit cu ele, se schimbă gândirea oamenilor, moravurile lor, obiceiurile și concepția lor asupra lumii.

De aceea Marx spune: ”Nu conștiința oamenilor le determină existența, ci, dimpotrivă, existența lor socială le determină conștiința“.

Dacă latura materială, condițiile exterioare, existența și alte fenomene asemănătoare le numim conținut, atunci latura ideală, conștiința și alte fenomene asemănătoare le putem numi formă. De aici își trage obârșia vestita teză materialistă: în procesul dezvoltării conținutul precede forma, forma rămâne în urma conținutului.

Și cum, după părerea lui Marx, dezvoltarea economică constituie ”baza materială“ a vieții sociale, conținutul ei, iar dezvoltarea juridico-politică și religio-filosofică constituie ”forma ideologică“ a acestui conținut, ”suprastructura“ lui, Marx face următoarea deducție: ”Schimbarea bazei economice provoacă prefacerea mai înceată sau mai rapidă a întregii uriașe suprastructuri“.

Desigur, aceasta nu înseamnă nicidecum că, după părerea lui Marx, ar fi posibil conținutul fără formă, după cum i s-a năzărit lui Ș. G. (vezi ”Nobati“

nr. 1, "Critica monismului"). Conținutul fără formă nu este posibil, dar forma, oricare ar fi ea, din cauză că rămâne în urma conținutului său, nu corespunde niciodată pe deplin acestui conținut, și astfel noul conținut este "nevoit" să îmbrace provizoriu forma veche, ceea ce duce la un conflict între ele. În prezent, de exemplu, forma de apropiere a produselor, având un caracter privat, nu corespunde conținutului social al producției și tocmai aceasta e terenul pe care se produce "conflictul" social actual.

Pe de altă parte, ideea după care conștiința este o formă a existenței nu înseamnă nicidecum că conștiința ar fi, prin caracterul ei, însăși materia. În felul acesta au gândit numai materialistii vulgari (de exemplu, Büchner și Moleschott), ale căror teorii sunt în contradicție radicală cu materialismul lui Marx și pe care Engels i-a ridiculizat pe bună dreptate în cartea sa "Ludwig Feuerbach". Potrivit materialismului lui Marx, conștiința și existența, ideea și materia sunt două forme diferite ale unuia și aceluiași fenomen, care sunt desemnate cu numele generic de natură sau societate. Deci ele nici nu se neagă una pe alta,⁵ dar în același timp nici nu reprezintă unul și același fenomen. Numai că în dezvoltarea naturii și a societății, — conștiinței, adică celor ce se petrec în mintea noastră, îi precede schimbarea materială corespunzătoare — adică cele ce se petrec în afara noastră. Unei schimbări materiale îi urmează, mai devreme sau mai târziu, în mod inevitabil, o schimbare ideală corespunzătoare.

Foarte bine, ni se va răspunde, poate că în ceea ce privește istoria naturii și a societății asta e just. Dar în ce fel iau naștere în prezent în mintea noastră diferitele reprezentări și idei? Există oare în realitate așa-numitele condiții exterioare, sau noi avem numai reprezentările acestor condiții exterioare? Și dacă există condițiile exterioare, în ce măsură este posibilă perceperea și cunoașterea lor?

În această privință teoria materialistă afirmă că reprezentările noastre, "eul" nostru, există numai în măsura în care există condițiile exterioare care provoacă impresii în "eul" nostru. Acela care, fără a chibzui, susține că în afară de reprezentările noastre nu există nimic, neagă astfel orice condiții exterioare, deci și existența celorlalți oameni, admitând numai existența propriului său "eu"; acest lucru e absurd și în totală contradicție cu bazele științei.

Este evident că condițiile exterioare există într-adevăr, că ele au existat înaintea noastră și vor exista după noi, iar perceperea și cunoașterea lor va fi cu atât mai ușoară, cu cât ele vor acționa mai des și mai puternic asupra conștiinței noastre.

În ceea ce privește faptul de a ști în ce fel iau naștere, în prezent, în mintea noastră diferitele reprezentări și idei, trebuie să observăm că aici se repetă pe scurt același proces care se desfășoară în istoria naturii și a societății. Și în acest caz, obiectul aflat în afara noastră există înainte ca noi să ne fi făcut reprezentarea acestui obiect; și în acest caz, reprezentarea noastră, forma, rămâne în urma obiectului, a conținutului ei. Dacă privesc un copac și îl văd, aceasta înseamnă numai că încă înainte de a se forma în mintea mea

⁵ Aceasta nu contrazice deloc ideea după care între formă și conținut există un conflict. Acest conflict nu există între conținut și formă, în general, ci între forma veche și conținutul nou, care caută o nouă formă și năzuiește spre ea.

reprezentarea copacului, exista copacul însuși, care a produs în mine reprezentarea respectivă...

Acesta este pe scurt conținutul teoriei materialiste a lui Marx.

Nu este greu de înțeles ce însemnătate are teoria materialistă în activitatea practică a oamenilor.

Dacă întâi se schimbă condițiile economice și pe urmă, corespunzător acestora, se schimbă conștiința oamenilor, este limpede că explicarea cutărui sau cutărui ideal trebuie căutată nu în creierul oamenilor, nu în imaginația lor, ci în dezvoltarea condițiilor lor economice. Numai un ideal făurit în baza studiului condițiilor economice este bun și acceptabil. Toate idealurile care nu țin seama de condițiile economice și care nu se bazează pe dezvoltarea acestora nu sunt nici bune, nici acceptabile.

Aceasta este prima concluzie practică a teoriei materialiste.

Dacă conștiința oamenilor, moravurile și obiceiurile lor sunt determinate de condiții exterioare, dacă conținutul economic este acela care face ca formele juridice și politice să fie improprii, este limpede că trebuie să contribuim la o radicală reorganizare a raporturilor economice, pentru ca odată cu ele să se schimbe radical moravurile și obiceiurile poporului, precum și rânduielele sale politice.

Iată ce spune Karl Marx despre aceasta:

”Nu este nevoie de o prea mare agerime a minții pentru a vedea legătura care există între teoria materialistă... și socialism. Dacă omul își scoate toate cunoștințele, senzațiile etc. din lumea simțurilor..., atunci lumea înconjurătoare trebuie construită astfel încât omul să cunoască din ea tot ce este cu adevărat omenească și să se deprindă a-și forma în cadrul ei însușiri omenești... Dacă omul nu este liber din punct de vedere materialist, adică dacă el este liber nu prin aceea că se ferește de un lucru sau altul — ceea ce reprezintă o forță negativă —, ci prin aceea că își manifestă adevărata sa personalitate — ceea ce reprezintă o forță pozitivă —, atunci nu trebuie pedepsite infracțiunile unor persoane, ci trebuie nimicite izvoarele antisociale ale infracțiunii... Dacă caracterul omului este format de împrejurări, trebuie să facem deci ca aceste împrejurări să fie omenești“ (vezi ”Ludwig Feuerbach“, suplimentul ”K. Marx despre materialismul francez al secolului al XVIII-lea“).

Aceasta e a doua concluzie practică a teoriei materialiste.

Cum privesc anarhiștii teoria materialistă a lui Marx și Engels?

În timp ce metoda dialectică își trage originea de la Hegel, teoria materialistă este dezvoltarea materialismului lui Feuerbach. Aceasta o știu foarte bine anarhiștii și ei încearcă să folosească cusururile lui Hegel și Feuerbach pentru a pune la materialismul dialectic al lui Marx și Engels. Cu privire la Hegel și metoda dialectică noi am mai arătat că aceste șiretlicuri ale anarhiștilor nu pot dovedi nimic altceva decât propria lor ignoranță. Același lucru se poate spune și despre atacurile pe care le-au îndreptat împotriva lui Feuerbach și a teoriei materialiste.

Iată-i, de exemplu, pe anarhiști afirmându-ne cu mare emfază că "Feuerbach a fost panteist...", că el "l-a făcut pe om dumnezeu..." (vezi "Nobati" nr. 7. D. Delendi), că, "după părerea lui Feuerbach, omul este ce mănâncă...", că de aici Marx ar fi tras următoarea concluzie: "Prin urmare, ceea ce-i principal și primordial este situația economică..." (vezi "Nobati" nr. 6. Ș. G.).

Este adevărat că nimeni nu se mai îndoiește de panteismul lui Feuerbach, de faptul că el l-a făcut pe om dumnezeu și de alte greșeli asemănătoare ale lui. Dimpotrivă, Marx și Engels au fost primii care au scos la iveală greșelile lui Feuerbach. Dar anarhiștii socotesc totuși necesar "să demaște" din nou greșeli gata demascate. De ce? Probabil pentru că, ocărându-l pe Feuerbach, ei vor să ponegrească în mod indirect teoria materialistă a lui Marx și Engels. Dacă vom privi chestiunea fără părtinire, alături de idei greșite vom găsi desigur la Feuerbach și idei juste, așa cum s-a întâmplat în istorie cu mulți învățați. Dar anarhiștii continuă totuși "să demaște"...

Declarăm din nou că prin asemenea șiretlicuri ei nu pot dovedi nimic altceva decât propria lor ignoranță.

Este interesant că (după cum vom vedea mai jos) anarhiștilor le-a trecut prin minte să critice teoria materialistă din auzite, fără a fi luat cunoștință de ea. Din această cauză se contrazic deseori unul pe altul și se dezmint unul pe altul, ceea ce, desigur, pune pe "criticii" noștri într-o situație ridicolă. Dacă l-am asculta pe domnul Cerchezișvili, de exemplu, atunci ar rezulta că Marx și Engels aveau aversiune pentru materialismul monist, că materialismul lor era vulgar, și nu monist:

"Marea știință a naturaliștilor, cu sistemul ei evoluționist, cu transformismul și materialismul ei monist, pentru care Engels are o aversiune atât de mare..., evita dialectica" etc. (vezi "Nobati" nr. 4. V. Cerchezișvili).

Reiese că materialismul naturalist-științific, pe care-l aprobă Cerchezișvili și pentru care avea "aversiune" Engels, era un materialism monist și, prin urmare, merită aprobarea, iar materialismul lui Marx și Engels nu este monist și, bineînțeles, nu merită să fie admis.

Un alt anarhist afirmă că materialismul lui Marx și Engels este monist și că de aceea merită să fie respins.

"Concepția istorică a lui Marx este un atavism al lui Hegel. Materialismul monist al obiectivismului absolut, în general, și monismul economic al lui Marx, în special, nu pot exista în natură și sunt greșite în teorie... Materialismul monist este un dualism prost camuflat și reprezintă un compromis între metafizică și știință..." (vezi "Nobati" nr. 6. Ș. G.).

Reiese că materialismul monist nu este acceptabil, că Marx și Engels nu au aversiune pentru el, ci, dimpotrivă, că ei înșiși sunt materialiști moniști și, prin urmare, materialismul monist trebuie respins.

Unul trage într-o parte, altul în cealaltă! Încearcă de descalcește cine spune adevărul: primul sau al doilea! Încă nu s-au înțeles ei între ei asupra calităților și cusurilor materialismului lui Marx; încă n-au înțeles ei înșiși dacă acest materialism este monist sau nu; încă nu s-au descurcat ei înșiși dacă e mai acceptabil materialismul vulgar sau cel monist, și au și început să ne asurzească cu laudăroșenia lor: au distrus, cică, marxismul!

Da, da, dacă și de acum înainte domnii anarhiști își vor răsturna reciproc cu atâta zel părerile, atunci nici vorbă că viitorul va fi al anarhiștilor...

Nu e mai puțin ridicol faptul că unii anarhiști "celebri" n-au ajuns încă, cu toată "celebritatea" lor, să cunoască diferitele curente în știință. După cum se vede, ei nu știu că în știință există mai multe feluri de materialism și că între ele există deosebiri mari: există, de exemplu, materialismul vulgar, care neagă însemnătatea laturii ideale și influența acesteia asupra laturii materiale; dar există și așa-numitul materialism monist — teoria materialistă a lui Marx — care cercetează din punct de vedere științific corelația dintre latura ideală și cea materială. Anarhiștii însă fac confuzie între aceste diferite feluri de materialism, nu văd nici deosebirile cele mai evidente dintre ele, dar în același timp declară cu emfază: noi facem să renască știința!

Iată-l, de exemplu, pe P. Kropotkin declarând cu suficientă în lucrările sale "filosofice" că anarhismul comunist se bazează pe "filosofia materialistă modernă", dar nu explică totuși nici măcar cu un cuvânt pe care anume "filosofie materialistă" se bazează anarhismul comunist: pe cea vulgară, pe cea monistă sau pe vreo alta. El nu știe, se vede, că între diferitele curente materialiste există o radicală contradicție; el nu înțelege că a face confuzie între aceste curente înseamnă nu "a face să renască știința", ci a dovedi o ignoranță crasă (vezi Kropotkin: "Știință și anarhism", precum și "Anarhia și filosofia ei").

Același lucru se poate spune și despre discipolii georgieni ai lui Kropotkin. Ascultați:

"După părerea lui Engels, precum și după cea a lui Kautsky, Marx a adus omenirii un mare serviciu prin aceea că el..." a descoperit, printre altele, "concepția materialistă. Oare aceasta este adevărat? Nu credem, deoarece știm... că toți istoricii, savanții și filosofii care împărtășesc părerea că mecanismul social este pus în mișcare de condiții geografice, climato-telurice, cosmice, antropologice și biologice, — toți aceștia sunt materialisti" (vezi "Nobati" nr. 2).

Reiese că între "materialismul" lui Aristotel și cel al lui Holbach sau între "materialismul" lui Marx și cel al lui Moleschott nu este nicio deosebire! Halal de așa critică! Și iată că oameni care posedă asemenea cunoștințe și-au pus în gând să reinnoiască știința! Nu în zadar se spune: "Vai de lume dacă se apucă cizmarul să facă plăcinte!..."

Mai departe "Celebrii" noștri anarhiști au auzit pe undeva că materialismul lui Marx este "teoria stomacului" și ne aduc imputări nouă, marxiștilor:

"După părerea lui Feuerbach, omul este ce mănâncă. Această formulă a avut o influență magică asupra lui Marx și Engels", ceea ce l-a făcut pe Marx să tragă concluzia că "lucrul principal și primordial este situația economică, relațiile de producție..." Apoi anarhiștii ne povățuiesc pe un ton filosofic: "A spune că singurul mijloc pentru acest scop (viața socială) este alimentarea și producția economică, ar fi o greșeală... Dacă din punct de vedere monist ideologia ar fi determinată mai ales de mâncare și de situația economică, atunci unii mândăcioși ar fi genii" (vezi "Nobati" Nr. 6. Ș. G.).

Iată, deci, ce ușor poate fi desmințit materialismul lui Marx și Engels. E de ajuns să auzi de la o studentă oarecare bârfele de mahala la adresa lui Marx și Engels, e de ajuns să repeți cu emfază filosofică aceste bârfe de mahala în

paginile unui oarecare "Nobati" pentru a câștiga dintr-odată faima de "critic" al marxismului!

Dar spuneți-mi, domnilor: unde, când, pe care planetă și care Marx a afirmat că "alimentarea determină ideologia"? De ce n-ați citat nicio singură frază, niciun singur cuvânt din operele lui Marx pentru a confirma declarația voastră? Este adevărat că Marx a afirmat că situația economică a oamenilor determină conștiința lor, ideologia lor, dar cine v-a spus că mâncarea și situația economică sunt unul și același lucru? E posibil să nu știți că un fenomen fiziologic, cum este bunăoară alimentarea, se deosebește radical de un fenomen sociologic, cum este, de exemplu, situația economică a oamenilor? Confuzia între aceste două fenomene deosebite ar putea fi iertată, să zicem, unei studente, dar cum se face că dumneavoastră, "cei care distrugeți socialismul", "cei care faceți să renască știința", repetați cu atâta nepăsare greșeala unor studente?

Și cum ar putea alimentarea să determine ideologia socială? Reflectați puțin asupra propriilor voastre cuvinte: mâncatul, forma mâncatului nu se schimbă; și în vechime, ca și acum, oamenii mâncau, mestecau și mistuiau hrana, pe când ideologia se schimbă neconținut. Antică, feudală, burgheză, proletară — iată, printre altele, formele ideologiei. Este oare logic ca ceea ce nu se schimbă să determine ceea ce se schimbă continuu?

Să mergem mai departe. După părerea anarhiștilor, materialismul lui Marx "este același paralelism...". Sau încă: "Materialismul monist este un dualism și un compromis prost mascat între metafizică și știință...". "Marx alunecă înspre dualism, pentru că înfățișează relațiile de producție ca ceva material, iar năzuințele și voința oamenilor ca iluzie și utopie, care, deși există, sunt lipsite de însemnătate" (vezi "Nobati" nr. 6. Ș. G.).

În primul rând, materialismul monist al lui Marx nu are nimic comun cu un paralelism absurd. Din punctul de vedere al acestui materialism, latura materială, conținutul, precede neapărat laturii ideale, formei. Paralelismul însă neagă această concepție și declară categoric că nici latura materială, nici cea ideală nu se preced una pe alta, că amândouă aceste laturi se dezvoltă împreună, paralel.

În al doilea rând, chiar dacă într-adevăr "Marx ar înfățișa raporturile de producție ca ceva material, iar năzuințele și voința oamenilor ca iluzie și utopie, lipsite de însemnătate" — înseamnă aceasta că Marx este dualist? După cum se știe, dualistul atribuie o egală însemnătate atât laturii ideale, cât și celei materiale, socotindu-le două principii opuse. Dar dacă, după spusele voastre, Marx pune mai presus latura materială și, dimpotrivă, nu dă importanță laturii ideale, pe care o socotește "utopie", de unde ați mai pescuit atunci, domnilor "critici", dualismul lui Marx?

În al treilea rând, ce legătură poate fi între monismul materialist și dualism, din moment ce știe și un copil că monismul pornește de la un singur principiu, cel al naturii sau al existenței, care are o formă materială și una ideală, pe când dualismul pornește de la două principii: cel material și cel ideal, care, potrivit dualismului, se neagă unul pe altul.

În al patrulea rând, când oare Marx "a înfățișat năzuințele și voința oamenilor ca utopie și iluzie"? E adevărat că Marx a explicat "năzuințele și

voința oamenilor” prin dezvoltarea economică, iar atunci când năzuințele unor oameni de cabinet nu corespundeau situației economice, el le numea utopice. Dar înseamnă oare aceasta că, după părerea lui Marx, năzuințele omenești sunt în genere utopice? Necesită oare și aceasta explicații? N-ați citit cuvintele lui Marx: ”Omenirea își pune totdeauna numai sarcini pe care le poate rezolva” (vezi prefața la ”Contribuții la critica economiei politice”), ceea ce, cu alte cuvinte, înseamnă că omenirea nu urmărește scopuri utopice. Este limpede că ”criticul” nostru sau nu înțelege ceea ce spune, sau denaturează faptele în mod intenționat.

În al cincilea rând, cine v-a spus că, după părerea lui Marx și Engels, ”năzuințele și voința oamenilor sunt lipsite de însemnătate”? De ce nu arătați în de loc vorbesc ei despre acest lucru? Oare în ”Optrsprezece Brumar al lui Ludovic Bonaparte”, în ”Luptele de clasă în Franța”, în ”Războiul civil din Franța” și în alte broșuri Marx nu vorbește despre însemnătatea ”năzuințelor și a voinței”? Dacă nu dădea însemnătate ”năzuințelor și voinței”, de ce s-a străduit atunci Marx să formeze în spirit socialist ”voința și năzuințele” proletarilor, de ce a făcut propagandă în rândurile lor? Sau despre ce vorbește Engels în renumitele sale articole din anii 1891—94, dacă nu despre ”însemnătatea voinței și a năzuințelor”? Este adevărat că, după părerea lui Marx, ”voința și năzuințele” oamenilor își trag conținutul din situația economică, dar înseamnă oare aceasta că ele, la rândul lor, nu exercită nicio influență asupra dezvoltării raporturilor economice? Le este oare atât de greu anarhiștilor să înțeleagă o idee atât de simplă?

Încă o ”acuzatie” adusă de domnii anarhiști: ”nu se poate concepe forma fără conținut...”, de aceea nu se poate spune că ”forma vine după conținut (rămâne în urma conținutului. K.) ...ele ’coexistă’... În caz contrar, monismul este o absurditate” (vezi ”Nobati” nr. 1. Ș. G.).

Iarăși s-a încurcat nițeluș ”savantul” nostru. Că este de neconceput conținutul fără formă, aceasta este just. Dar tot atât de adevărat este și faptul că forma existentă nu corespunde niciodată în întregime conținutului existent; prima rămâne în urma celui de-al doilea; conținutul nou e îmbrăcat totdeauna, într-o anumită măsură, într-o formă veche, iar ca urmare, între forma veche și conținutul nou există totdeauna un conflict. Tocmai pe acest teren se produc revoluții și prin aceasta se exprimă, între altele, spiritul revoluționar al materialismului lui Marx. ”Celebrii” anarhiști însă n-au înțeles acest lucru, fapt de care sunt vinovați ei înșiși și nicidecum teoria materialistă.

Acestea sunt concepțiile anarhiștilor cu privire la teoria materialistă a lui Marx și Engels, dacă, în general, ele pot fi numite concepții.

5 Socialismul Proletar

Ne-am inițiat acum în învățătura teoretică a lui Marx: ne-am inițiat în metoda sa, de asemenea și în teoria sa.

Ce concluzii practice trebuie să tragem din această învățătură?

Ce legătură este între materialismul dialectic și socialismul proletar?

Metoda dialectică spune că numai acea clasă care se dezvoltă zi cu zi, care merge totdeauna înainte și care luptă neîncetat pentru un viitor mai bun, poate fi progresistă până la capăt, numai ea poate să sfărme jugul robiei. Vedem că singura clasă care se dezvoltă neîncetat, care merge totdeauna înainte și luptă pentru viitor, este proletariatul orășenesc și sătesc. Prin urmare, noi trebuie să slujim proletariatului și să ne punem în el toate speranțele.

Aceasta este prima concluzie practică trasă din învățătura teoretică a lui Marx.

Este însă o deosebire între felurile de a sluji. Proletariatul îl "slujește" și Bernstein, atunci când îi propovăduiește să uite de socialism. Proletariatul îl "slujește" și Kropotkin, atunci când îi propune "socialismul" obștilor, fărămițat și lipsit de o largă bază industrială. Proletariatul îl slujește și Karl Marx, atunci când îl cheamă la socialismul proletar, care se sprijină pe baza largă a marii industrii moderne.

Cum trebuie să procedăm pentru ca munca noastră să fie de folos proletariatului? În ce fel trebuie să slujim proletariatului?

Teoria materialistă spune că un ideal poate să aducă proletariatului foloase reale numai dacă acest ideal nu vine în contradicție cu dezvoltarea economică a țării, dacă el corespunde pe deplin cerințelor acestei dezvoltări. Dezvoltarea economică a orânduirii capitaliste arată că producția modernă capătă un caracter social, că acest caracter social al producției neagă cu desăvârșire proprietatea capitalistă existentă, și, prin urmare, sarcina noastră principală este de a contribui la răsturnarea proprietății capitaliste și la instaurarea proprietății socialiste. Iar aceasta înseamnă că doctrina lui Bernstein, care propovăduiește ca socialismul să fie uitat, contrazice în mod radical cerințele dezvoltării economice, că ea va aduce proletariatului un rău.

Dezvoltarea economică a orânduirii capitaliste arată mai departe că producția modernă se lărgește pe zi ce trece, că nu încapă în cadrul diferitelor orașe și gubernii, că frânge neîncetat acest cadru, cuprinzând teritoriul statului întreg; prin urmare, noi trebuie să salutăm lărgirea producției și să admitem că baza viitorului socialism nu vor fi diferitele orașe și obști, ci tot teritoriul indivizibil al statului întreg, care, desigur, în viitor se va lărgi tot mai mult. Iar aceasta înseamnă că doctrina lui Kropotkin, care mărginește viitorul socialism la cadrul diferitelor orașe și obști, este în contradicție cu interesele unei foarte largi dezvoltări a producției, că ea va aduce proletariatului un rău.

Luptând pentru o largă viață socialistă ca țintă principală — iată cum trebuie să slujim proletariatului. Aceasta este a doua concluzie practică trasă din învățătura teoretică a lui Marx. Este limpede că socialismul proletar este o concluzie directă trasă din materialismul dialectic.

Ce este socialismul proletar?

Orânduirea actuală este capitalistă. Aceasta înseamnă că lumea este împărțită în două tabere opuse, și anume: o tabără constituită de un pumn de capitaliști, și o tabără pe care o constituie majoritatea, proletarii. Proletarii muncesc zi și noapte, și totuși continuă să rămână săraci. Capitaliștii nu muncesc, și totuși sunt bogați. Și acest lucru se întâmplă nu fiindcă proletarii n-ar avea destulă minte, iar capitaliștii ar fi geniali, ci pentru că capitaliștii își însușesc rodul

muncii proletarilor, pentru că capitaliștii îi exploatează pe proletari.

De ce rodul muncii proletarilor și-l însușesc capitaliștii și nu proletarii înșiși? De ce capitaliștii îi exploatează pe proletari și nu proletarii pe capitaliști?

Fiindcă orânduirea capitalistă se bazează pe producția de mărfuri: în această orânduire totul ia formă de marfă, peste tot domnește principiul cumpărării-vânzării. În această orânduire puteți cumpăra nu numai obiecte de consum, nu numai produse alimentare, ci și forța de muncă a oamenilor, sângele lor, conștiința lor. Capitaliștii știu toate acestea și cumpără forța de muncă a proletarilor, îi angajează. Și aceasta înseamnă că capitaliștii ajung să fie stăpânii forței de muncă pe care au cumpărat-o. Proletarii însă pierd dreptul la această forță de muncă pe care au vândut-o. Cu alte cuvinte, ceea ce produce această forță de muncă nu mai aparține proletarilor, ci aparține capitaliștilor, și intră în buzunarul lor. E posibil ca forța de muncă pe care ați vândut-o să producă într-o zi marfă în valoare de 100 de ruble, dar aceasta nu vă privește și nu vă aparține, aceasta îi privește numai pe capitaliști și le aparține lor, — voi trebuie să primiți numai salariul zilnic, care poate că va fi îndestulător pentru satisfacerea trebuințelor voastre stricte, dacă, bineînțeles, veți trăi modest. Pe scurt: capitaliștii cumpără forța de muncă a proletarilor, ei îi angajează pe proletari, și tocmai de aceea capitaliștii își însușesc rodul muncii proletarilor, tocmai de aceea capitaliștii îi exploatează pe proletari și nu proletarii pe capitaliști.

Dar de ce tocmai capitaliștii cumpără forța de muncă a proletarilor? De ce proletarii sunt angajați de capitaliști și nu capitaliștii de proletari?

Pentru că principala bază a orânduirii capitaliste este proprietatea privată asupra uneltelor și mijloacelor de producție. Pentru că fabricile, uzinele, solul și subsolul, pădurile, căile ferate, mașinile și alte mijloace de producție au devenit proprietate privată a unui pumn de capitaliști. Pentru că proletarii n-au nimic din toate acestea. Iată de ce capitaliștii angajează proletari ca să pună în lucru fabricile și uzinele: pentru că, în caz contrariu, uneltele și mijloacele lor de producție nu ar da niciun profit. Iată de ce proletarii își vând capitaliștilor forța de muncă; fiindcă, în caz contrar, ei ar muri de foame.

Toate acestea pun în lumină caracterul general al producției capitaliste. În primul rând, este de la sine înțeles că producția capitalistă nu poate fi ceva unitar și organizat: ea este pretutindeni fărâmițată în întreprinderi private ale diferiților capitaliști. În al doilea rând, este de asemenea limpede că obiectivul direct al acestei producții fărâmițate nu este satisfacerea trebuințelor populației, ci producția de mărfuri pentru vânzare, cu scopul de a mări profitul capitaliștilor. Însă, dat fiind că orice capitalist năzuiește să-și mărească profitul, fiecare din ei se străduiește să producă o cantitate cât mai mare de mărfuri, datorită căruia piața devine repede supraîncărcată, prețurile scad și începe o criză generală. Astfel crizele, șomajul, întreruperile în producție, anarhia producției și alte fenomene de acest fel sunt rezultatul direct al lipsei de organizare în producția capitalistă modernă.

Și dacă această orânduire socială neorganizată nu este încă dărâmată, dacă ea mai rezistă încă cu tărie atacurilor proletariatului, aceasta se explică, în primul rând, prin faptul că ea este apărată de statul capitalist, de guvernul capitalist. Aceasta este baza societății capitaliste moderne.

Nu încapă îndoială că societatea viitoare va fi organizată pe cu totul altă bază.

Societatea viitoare este societatea socialistă. Aceasta înseamnă, în primul rând, că în ea nu vor fi niciun fel de clase: nu vor fi nici capitaliști, nici proletari și deci nu va fi nici exploatare. Acolo vor fi numai oameni ai muncii lucrând în colectiv.

Societatea viitoare este societatea socialistă. Aceasta înseamnă de asemenea că în ea, odată cu exploatarea, vor fi desființate și producția de mărfuri, și vânzarea-cumpărarea; de aceea în această societate nu va fi loc pentru cumpărători și vânzători ai forței de muncă, pentru cei ce angajează și cei ce se angajează, ci vor fi numai oameni ai muncii — liberi.

Societatea viitoare este societatea socialistă. Aceasta înseamnă, în sfârșit, că în ea, odată cu munca salariată, va fi desființată și orice fel de proprietate privată asupra uneltelor și mijloacelor de producție; în această societate nu vor fi nici săraci-proletari, nici bogați-capitaliști, ci numai oameni ai muncii, care vor stăpâni în colectiv întreg solul cu subsolul lui, toate pădurile, toate fabricile și uzinele, toate căile ferate etc.

După cum vedeți, ținta principală a producției viitoare este satisfacerea directă a trebuințelor societății, iar nu producția de mărfuri pentru vânzare, urmărind mărirea profitului capitaliștilor. În această societate nu va fi loc pentru producția de mărfuri, pentru lupta în vederea profitului etc.

Este, de asemenea, limpede că producția viitoare va fi organizată în mod socialist, că ea va fi o producție foarte dezvoltată, care va ține seamă de trebuințele societății și va da exact atât cât va fi necesar societății. În societatea viitoare nu va fi loc nici pentru producție fărâmițată, nici pentru concurență, nici pentru crize și șomaj.

Acolo unde nu sunt clase, acolo unde nu sunt bogați și săraci, acolo nu este nevoie nici de stat și nici de putere politică, putere care să îi asuprească pe cei săraci și să apere pe cei bogați. Deci în societatea socialistă nu va fi nevoie de o putere politică.

De aceea Karl Marx a spus încă în 1846:

”Clasa muncitoare va înlocui, în cursul dezvoltării ei, vechea societate burgheză cu o asociație care va desființa clasele și antagonismul dintre ele, iar puterea politică propriu-zisă nu va mai exista...” (vezi ”Mizeria filosofiei”).

De aceea, în 1884, Engels spunea:

”Statul nu a existat deci dintotdeauna. Au existat societăți care au scos-o la capăt și fără el, societăți care nici idee n-aveau despre stat și despre puterea de stat. Pe o anumită treaptă a dezvoltării economice, legată în mod necesar de scindarea societății în clase, statul a devenit... o necesitate. Acum ne apropiem cu pași repezi de acea treaptă de dezvoltare a producției pe care existența acestor clase nu numai că încetează de a fi o necesitate, ci devine o adevărată piedică

în calea producției. Clasele vor dispărea tot așa de inevitabil precum au luat ființă în trecut. Odată cu ele va dispărea în mod inevitabil și statul. Societatea care va reorganiza producția pe baza asocierii libere și egale a producătorilor va trimite întreaga mașină de stat acolo unde-i va fi atunci locul: la muzeul de antichități, alături de roata de tors și de toporul de bronz“ (vezi ”Origina familiei, a proprietății private și a statului“).

În același timp, este de la sine înțeles că, pentru conducerea treburilor generale, alături de birourile locale, unde se vor aduna diferite informații, societatea socialistă va avea nevoie de un birou central de statistică, care va trebui să adune informații despre trebuințele întregii societăți și apoi, pe baza acestor informații, să repartizeze diversele munci între oamenii muncii. Va fi de asemenea nevoie de conferințe și mai ales de congrese, ale căror hotărâri vor fi, în mod necondiționat, obligatorii până la congresul următor, pentru tovarășii rămași în minoritate.

Este evident, în sfârșit, că în viitoarea societate socialistă munca liberă și tovarășească trebuie să atragă după sine o satisfacere tot atât de tovarășească și deplină a tuturor trebuințelor. Iar acest lucru înseamnă că dacă societatea viitoare va cere de la fiecare membru al ei exact atâta muncă cât e în stare el să dea, la rândul ei ea va trebui să pună la dispoziția fiecăruia atâtea produse câte îi sunt necesare. De la fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după nevoile sale! — iată baza pe care trebuie creată viitoarea orânduire colectivă. Se înțelege că pe prima treaptă a socialismului, când în noua viață se vor încadra elemente încă neobișnuite cu munca, forțele de producție nu vor fi nici ele îndeajuns de dezvoltate și va mai dăinui încă munca ”neagră“ și ”albă“, încât va fi foarte greu de îndeplinit principiul ”fiecăruia după nevoile sale“, din care cauză societatea va fi nevoită să păstreze temporar o altă cale — o cale de mijloc. Dar este de asemenea limpede că atunci când societatea viitoare va fi intrat în albia sa, când rămășițele capitalismului vor fi fost distruse din rădăcină, singurul principiu corespunzător societății socialiste va fi principiul enunțat mai sus.

De aceea, în 1875, Marx a spus:

”Într-o fază mai înaintată a societății comuniste (adică socialiste), după ce va fi dispărut sclavia subordonării indivizilor față de diviziunea muncii și odată cu ea opoziția dintre munca intelectuală și munca fizică; când munca nu va fi numai un mijloc de întreținere, ci va fi devenit ea însăși nevoia de căpetenie a vieții; când odată cu dezvoltarea completă a individului vor fi sporit și forțele de producție... atunci abia strămtul orizont juridic burghez va putea fi depășit cu totul, iar societatea va putea înscrie pe stindardele ei: ”De la fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după nevoile sale!“ (vezi ”Critica programului dela Gotha“).

Aceasta este, în linii generale, imaginea viitoarei societăți socialiste, după teoria lui Marx.

Toate acestea sunt bune. Dar se poate oare concepe îndeplinirea socialismului? Se poate oare presupune că omul va ști să desrădăcineze din el ”năravurile“ sale ”sălbatic“?

Sau: dacă fiecare va primi după nevoile sale, se poate oare presupune că nivelul forțelor de producție ale societății socialiste va fi destul de ridicat pentru aceasta?

Societatea socialistă presupune forțe de producție îndeajuns de dezvoltate, precum și o conștiință socialistă, o cultură socialistă a oamenilor. Proprietatea capitalistă de astăzi este o piedică în calea dezvoltării forțelor de producție moderne; dacă avem însă în vedere faptul că în societatea viitoare această proprietate nu va mai exista, atunci e de la sine înțeles că forțele de producție se vor înzecii. Nu trebuie să uităm, de asemenea, nici faptul că în societatea viitoare sute de mii dintre paraziții de astăzi, precum și cei ce n-au de lucru se vor apuca de treabă, completând rândurile celor ce muncesc, fapt care va da un puternic imbold dezvoltării forțelor de producție.

În ceea ce privește ”sălbaticile“ simțuri și concepții ale oamenilor, acestea nu sunt chiar atât de veșnice cum cred unii: a fost o epocă, epoca comunismului primitiv, când omul nu admitea proprietatea privată; pe urmă a venit o epocă, epoca producției individualiste, când proprietatea privată a pus stăpânire pe simțămintele și rațiunea oamenilor; se apropie o nouă epocă, epoca producției socialiste, și nu va fi de mirare dacă simțămintele și rațiunea oamenilor vor fi pătrunse de năzuințe socialiste. Oare existența nu determină ”simțămintele“ și concepțiile oamenilor?

Dar cum se poate dovedi că instaurarea orânduirii socialiste este inevitabilă? Trebuie oare să urmeze în mod inevitabil socialismul după dezvoltarea capitalismului modern? Sau, exprimat altfel: de unde știm că socialismul proletar al lui Marx nu este doar un vis frumos, o fantezie? Cum se poate dovedi acest lucru în mod științific?

Istoria ne arată că forma proprietății depinde direct de forma producției, din care cauză odată cu schimbarea formei de producție se schimbă inevitabil, mai devreme sau mai târziu, și forma proprietății. A fost un timp când proprietatea avea caracter comunist, când pădurile și câmpurile prin care rătăceau oamenii primitivi aparțineau tuturor și nu unor persoane determinate. De ce exista pe atunci proprietatea comunistă? Pentru că producția era comunistă, munca era comună, colectivă: toți munceau în comun și nu se puteau lipsi unul de altul. Pe urmă a venit alt timp, epoca producției mic-burgeze, când proprietatea a căpătat un caracter individual (privat), când tot ce este necesar omului (cu excepția, desigur, a aerului, a luminii soarelui etc.) a fost recunoscut drept proprietate privată. De ce s-a produs o asemenea schimbare? Pentru că producția a devenit individuală, pentru că fiecare a început să lucreze pentru sine, retras în ungherul său. În sfârșit, a venit un timp, epoca marii producții capitaliste, când sute și mii de muncitori se adună sub același acoperământ, în aceeași fabrică, făcând o muncă comună. Aici nu veți vedea vechea muncă pe care o făcea izolat fiecare individ aparte, când fiecare își vedea de ale lui; aici fiecare muncitor și toți muncitorii din fiecare atelier sunt strâns legați prin muncă atât cu tovarășii din atelierul lor, cât și cu cei din celelalte ateliere. Este de ajuns ca un singur atelier să înceteze lucrul, pentru ca muncitorii din întreaga fabrică să rămână fără lucru. După cum vedeți, procesul producției, munca, a și dobândit un caracter social, a și căpătat o nuanță socialistă. Și acest lucru se petrece nu numai în diferite fabrici, dar și în ramuri întregi de producție și între ramuri de producție: este de ajuns ca muncitorii de la căile ferate să declare grevă, pentru ca producția să se găsească într-o situație grea; este de

ajuns ca extragerea petrolului și a cărbunelui să se oprească, pentru ca după câtva vreme să se închidă fabrici și uzine întregi. Este limpede că procesul de producție a luat aici un caracter social, colectiv. Și deoarece caracterului social al producției nu-i corespunde caracterul privat al modului de apropiere al acestuia, deoarece munca colectivă de astăzi trebuie să ducă în mod inevitabil la proprietatea colectivă, este de la sine înțeles că orânduirea socialistă va urma capitalismului tot atât de inevitabil cum ziua urmează nopții.

Astfel, istoria demonstrează că socialismul proletar al lui Marx este inevitabil.

Istoria ne arată că acea clasă sau acel grup social care are rolul principal în producția socială și care ține în mâinile sale funcțiile principale ale producției, trebuie să devină cu vremea, în mod inevitabil, stăpânul acestei producții. A fost un timp, epoca matriarhatului, când femeile erau socotite stăpânele producției. Prin ce se explică aceasta? Prin faptul că în producția din acea vreme, în agricultura primitivă, femeile aveau rolul principal în producție, îndeplineau funcțiile principale, în timp ce bărbații rătăceau prin păduri în căutarea vânatului. A venit un timp, epoca patriarhatului, când bărbații au căpătat rolul precumpănitor în producție. De ce s-a produs această schimbare? Pentru că în producția din acea vreme — gospodăria bazată pe creșterea vitelor, în care principalele unelte de producție erau lancea, arcanul, arcul și săgeata — rolul principal îl aveau bărbații...

A venit un timp, epoca marii producții capitaliste, când proletarii încep să aibă rolul principal în producție, când toate funcțiile principale în producție trec în mâinile lor, când fără ei producția nu poate exista nicio zi (să ne amintim grevele generale), când capitaliștii nu numai că nu sunt necesari producției, dar sunt chiar o piedică în calea ei. Și ce înseamnă aceasta? Aceasta înseamnă că ori va trebui să dispară cu totul orice viață socială, ori proletariatul, mai devreme sau mai târziu, dar inevitabil, va trebui să devină stăpânul producției moderne, singurul ei proprietar, proprietarul ei socialist.

Crizele industriale din zilele noastre, care cântă prohodul proprietății capitaliste și pun în mod categoric problema: ori capitalism, ori socialism, fac ca această concluzie să fie cu totul evidentă, dezvăluie în mod izbitor parazitismul capitaliștilor și arată că victoria socialismului este inevitabilă. Iată deci în ce fel mai demonstrează istoria că socialismul proletar al lui Marx este inevitabil.

Socialismul proletar nu se bazează pe sentimentalism, pe "dreptate" abstractă sau dragoste pentru proletariat, ci pe principiile științifice arătate mai sus.

Iată de ce socialismul proletar se mai numește și "socialism științific".

Încă în 1877 Engels spunea:

"Dacă pentru răsturnarea, care e iminentă, a actualului mod de repartitie a produselor muncii... nu am avea altă certitudine decât conștiința că acest

mod de repartitie este injust și că justiția trebuie totuși să triumfe odată și odată, poziția noastră n-ar fi prea strălucită și am putea să așteptăm mult și bine...“ În acest caz, lucrul cel mai important este că ”atât forțele de producție create de modul de producție capitalist modern, cât și sistemul de repartitie a bunurilor creat de el, au intrat într-o contradicție flagrantă cu însuși acest mod de producție, și anume în așa măsură încât trebuie să se producă o transformare a modului de producție și de repartitie, care să înlătore toate diferențele de clasă, dispariția întregii societăți moderne fiind altfel inevitabilă. Pe acest fapt palpabil și material... iar nu pe ideile despre justiție și injustiție ale cutărui savant prăfuit, se întemeiază siguranța socialismului modern că va ajunge la victorie“ (vezi ”Anti-Dühring“).

Aceasta, desigur, nu înseamnă că dacă se descompune capitalismul, se poate instaura socialismul în orice moment, atunci când dorim noi. Așa gândesc numai anarhiștii și alți ideologi mic-burghezi. Idealul socialist nu este idealul tuturor claselor. Numai proletariatul are acest ideal și nu toate clasele sunt direct interesate să înfăptuiască acest ideal, ci numai proletariatul. Și aceasta înseamnă că atâta timp cât proletariatul formează o mică parte a societății, instaurarea orânduirii socialiste nu e posibilă. Dispariția vechii forme de producție, concentrarea mai mare a producției capitaliste și proletarizarea majorității societății — iată care sunt condițiile necesare pentru înfăptuirea socialismului. Dar aceasta nu este încă de ajuns. Se poate ca majoritatea societății să fie proletarizată, și totuși socialismul să nu poată fi încă înfăptuit. Și aceasta pentru că, spre a înfăptui socialismul, e nevoie, în afară de toate cele arătate, ca proletariatul să aibă o conștiință de clasă, să fie unit, să știe să-și conducă propriile lui treburi. Ca să poată dobândi toate acestea este nevoie, pe de altă parte, de așa-numitele libertăți politice, adică de libertatea cuvântului, a presei, a grevei și asocierii, într-un cuvânt: libertatea de a duce lupta de clasă. Însă libertățile politice nu sunt asigurate peste tot la fel. De aceea proletariatului nu-i sunt indiferente condițiile în care va trebui să ducă lupta: în condiții absolutist-iobăgiste (Rusia), monarho-constituționale (Germania), în condițiile unei republici a marii burghezii (Franța) sau în condiții democratice-republicane (pe care le cere social-democrația rusă). Libertățile politice sunt asigurate cel mai bine și mai deplin în republica democratică, bineînțeles în măsura în care, în genere, pot fi asigurate în regimul capitalist. De aceea toți adepții socialismului proletar caută să obțină neapărat instituirea republicii democratice, care e cea mai bună ”punte” spre socialism.

Iată de ce, în condițiile actuale, programul marxist se împarte în două părți: programul maximal, al cărui țel este socialismul, și programul minimal, al cărui țel este să croiască drumul spre socialism prin republica democratică.

Cum trebuie să acționeze proletariatul, pe care drum trebuie să apuce, pentru a-și înfăptui în mod conștient programul, pentru a răsturna capitalismul și a construi socialismul?

Răspunsul este limpede: proletariatul nu va putea realiza socialismul pe calea împăcării cu burghezia, el trebuie să pășească neapărat pe calea luptei, care trebuie să fie luptă de clasă, lupta întregului proletariat împotriva întregii burghezii. Ori burghezia cu capitalismul ei, ori proletariatul cu socialismul său! Iată care trebuie să fie baza acțiunilor proletariatului, a luptei sale de clasă.

Dar lupta de clasă a proletariatului ia forme variate. Luptă de clasă este, de exemplu, greva, fie că e parțială, fie că e generală. Luptă de clasă este, fără îndoială, boicotul, sabotajul. Luptă de clasă sunt, de asemenea, manifestațiile, demonstrațiile, participarea în organele reprezentative etc., indiferent dacă e vorba de parlamente sau de organe de administrație locală. Toate acestea sunt forme diverse ale uneia și aceleiași lupte de clasă. Nu vom lămuri aici care din aceste forme de luptă are mai mare însemnătate pentru proletariat în lupta lui de clasă; vom menționa numai că, la timpul potrivit și la locul potrivit, proletariatul are nevoie, fără îndoială, de fiecare din ele pentru că sunt mijloace necesare dezvoltării conștiinței de sine și spiritului de organizare. Iar conștiința de sine și spiritul de organizare îi sunt necesare proletariatului ca aerul. Dar trebuie, de asemenea, să observăm că pentru proletariat toate aceste forme de luptă sunt numai mijloace pregătitoare și că niciuna din aceste forme, luată aparte, nu reprezintă mijlocul hotărâtor prin care proletariatul poate distruge capitalismul. Capitalismul nu poate fi distrus numai prin grevă generală: greva generală poate să pregătească numai unele condiții pentru distrugerea capitalismului. Este de neconceput ca proletariatul să poată răsturna capitalismul numai prin participarea sa în parlament: cu ajutorul parlamentarismului pot fi pregătite numai unele condiții pentru răsturnarea capitalismului.

Care este deci mijlocul hotărâtor prin care proletariatul va răsturna orânduirea capitalistă?

Acest mijloc este revoluția socialistă.

Grevele, boicotul, parlamentarismul, manifestațiile, demonstrațiile toate aceste forme de luptă sunt bune ca mijloace care pregătesc și organizează proletariatul. Dar niciunul din aceste mijloace nu este în stare să desființeze inegalitatea care există astăzi. E necesar ca toate aceste mijloace să fie concentrate într-unul singur, principal și hotărâtor, e necesar ca proletariatul să se ridice și să pornească atacul hotărâtor împotriva burgheziei, pentru a distruge capitalismul din temelii. Și acest mijloc principal și hotărâtor este tocmai revoluția socialistă.

Nu trebuie să privim revoluția socialistă ca o lovitură neașteptată și de scurtă durată; ea este lupta îndelungată a maselor proletare care înfrâng burghezia și pun mâna pe pozițiile ei. Și dat fiind că victoria proletariatului va însemna în același timp dominația asupra burgheziei învinse, dat fiind că în ciocnirea dintre clase înfrângerea unei clase înseamnă dominația celeilalte, prima treaptă a revoluției socialiste va fi dominația politică a proletariatului asupra burgheziei.

Dictatura socialistă a proletariatului, cucerirea puterii de către proletariat iată cu ce trebuie să înceapă revoluția socialistă.

Și aceasta înseamnă că atâta timp cât burghezia n-a fost definitiv învinsă, atâta timp cât nu i-a fost confiscată averea, proletariatul trebuie aibă neapărat la dispoziția sa o forță armată, trebuie să aibă neapărat "gardă proletară" proprie,

cu ajutorul căreia să respingă atacurile contrarevoluționare ale burgheziei în agonie, întocmai cum a făcut proletariatul parizian în timpul Comunei.

Iar dictatura socialistă a proletariatului este necesară pentru ca proletariatul să poată, cu ajutorul ei, expropria burghezia și confisca de la întreaga burghezie pământul, pădurile, fabricile și uzinele, mașinile, căile ferate etc.

Exproprierea burgheziei - iată la ce trebuie să ducă revoluția socialistă.

Acesta este mijlocul principal și hotărâtor prin care proletariatul va răsturna actuala orânduire capitalistă.

De aceea, încă în 1847, Karl Marx spunea:

”...Primul pas în revoluția muncitorească este ridicarea proletariatului la rangul de clasă stăpânitoare... Proletariatul va folosi domnia lui politică pentru a zmulge burgheziei, pas cu pas, întreg capitalul, pentru a centraliza toate uneltele de producție în mâinile... proletariatului organizat ca clasă stăpânitoare...” (vezi ”Manifestul Comunist”).

Iată ce cale trebuie să urmeze proletariatul, dacă vrea să înfăptuiască socialismul.

Din acest principiu general decurg și celelalte concepții de ordin tactic. Grevetele, boicotul, demonstrațiile, parlamentarismul au însemnătate numai în măsura în care contribuie la organizarea proletariatului, la consolidarea și lărgirea organizațiilor sale pentru înfăptuirea revoluției socialiste.

Prin urmare, pentru înfăptuirea socialismului este nevoie de revoluția socialistă, iar aceasta trebuie să înceapă cu dictatura proletariatului, ceea ce înseamnă că proletariatul trebuie să ia în mâinile sale puterea politică și cu ajutorul ei să exproprieze burghezia.

Dar, pentru toate acestea, proletariatul trebuie să fie organizat și strâns unit, trebuie să se creeze organizații proletare puternice care să se dezvolte neconținut.

Ce forme trebuie să ia organizațiile proletariatului?

Organizațiile de masă, cele mai răspândite, sunt sindicatele și cooperativele muncitorești (mai ales cooperativele de producție și de consum). Țelul sindicatelor este lupta (în primul rând) împotriva capitalului industrial, pentru îmbunătățirea situației muncitorilor în cadrul capitalismului modern. Țelul cooperativelelor este lupta (în primul rând) împotriva capitalului comercial, pentru a lărgi consumul muncitorilor prin reducerea prețurilor la obiectele de primă necesitate, bineînțeles în cadrul aceluiași capitalism. Atât sindicatele cât și cooperativele sunt, fără îndoială, necesare proletariatului ca mijloace de organizare a masei proletare. De aceea, din punctul de vedere al socialismului proletar al lui Marx și Engels, proletariatul trebuie să adopte amândouă aceste forme de organizare, să le dezvolte și să le consolideze, desigur, în măsura în care o îngăduie condițiile politice existente.

Dar necesitatea de organizare a proletariatului luptător nu poate fi satisfăcută numai prin sindicate și cooperative. Și aceasta, din cauză că organizațiile

mai sus amintite nu pot depăși cadrul capitalismului, scopul lor fiind îmbunătățirea situației muncitorilor în cadrul capitalismului. Muncitorii însă vor să se elibereze pe deplin de robia capitalistă, ei vor să sfărme acest cadru și nu numai să se învârtască în loc în cadrul capitalismului. Prin urmare, mai este nevoie de o organizație care să strângă în jurul ei elementele conștiente ale muncitorilor de toate profesiile, să transforme proletariatul în clasă conștientă, dându-i drept țință supremă distrugerea rânduieilor capitaliste, pregătirea revoluției socialiste.

O astfel de organizație este partidul social-democrat al proletariatului.

Acest partid trebuie să fie un partid de clasă, cu desăvârșire independent de celelalte partide - și aceasta pentru că el este partidul clasei proletarilor, a cărei eliberare nu poate fi realizată decât prin propriile lor forțe.

Acest partid trebuie să fie un partid revoluționar - și aceasta pentru că eliberarea muncitorilor este posibilă numai pe cale revoluționară, cu ajutorul revoluției socialiste.

Acest partid trebuie să fie un partid internaționalist; porțile partidului trebuie să fie deschise oricărui proletar conștient și aceasta pentru că eliberarea muncitorilor nu este o problemă națională, ci una socială, de însemnătate egală pentru proletarul georgian, cât și pentru proletarul rus și proletarii celorlalte națiuni.

Din aceasta se vede limpede că cu cât proletarii diferitelor națiuni se vor uni mai strâns, cu cât barierele naționale ridicate între ei vor fi mai temeinic distruse, cu atât va fi mai puternic partidul proletariatului, cu atât mai ușor îi va fi proletariatului să se organizeze într-o clasă unică și indivizibilă.

De aceea e necesar ca, în măsura posibilităților, să se introducă în organizațiile proletariatului principiul centralismului, în opoziție cu fărâmițarea federalistă, indiferent dacă aceste organizații sunt partidul, sindicatele sau cooperativele.

Este de asemenea limpede că toate aceste organizații trebuie constituite pe bază democratică, bineînțeles în măsura în care nu intervin piedici de ordin politic sau de altă natură.

Care trebuie să fie relațiile dintre partid, pe de o parte, și cooperative și sindicate, pe de altă parte? Acestea din urmă trebuie să fie organizații de partid sau fără partid? Rezolvarea acestei probleme depinde de locul și condițiile în care trebuie să lupte proletariatul. În orice caz, este neîndoielnic faptul că atât sindicatele cât și cooperativele se dezvoltă cu atât mai deplin, cu cât sunt în relații de mai strânsă prietenie cu partidul socialist al proletariatului. Și aceasta din cauză că, dacă nu se situează aproape de un partid socialist puternic, amândouă aceste organizații economice încep deseori să decadă, dau uitării interesele de clasă generale în favoarea intereselor profesionale înguste și, ca atare, fac un mare rău proletariatului. De aceea, trebuie ca în toate cazurile să fie asigurată influența ideologică și politică a partidului asupra sindicatelor și cooperativele. Numai cu această condiție organizațiile mai sus amintite vor deveni școala socialistă care organizează într-o clasă conștientă proletariatul fărâmițat în grupuri diferite.

Acestea sunt, în linii generale, trăsăturile caracteristice ale socialismului proletar al lui Marx și Engels.

Cum privesc anarhiștii socialismul proletar?

Înainte de toate, trebuie să știm că socialismul proletar nu este numai o doctrină filosofică; este doctrina maselor proletare, steagul lor; este respectat și în fața lui "se înclină" proletarii din toată lumea. Prin urmare, Marx și Engels nu sunt pur și simplu întemeietorii unei "școli" filosofice oarecare; ei sunt conducătorii vii ai mișcării proletare vii, care crește și se întărește pe zi ce trece. Cel ce luptă împotriva acestei doctrine, cel ce vrea s-o "răstoarne", trebuie să ia bine aminte la toate acestea, ca să nu-și frângă zadarnic gâtul într-o luptă inegală. Și aceasta o știu prea bine domnii anarhiști. De aceea, în lupta pe care o duc împotriva lui Marx și Engels, ei recurg la o armă cu totul neobișnuită, la o armă nouă în felul ei.

Care este această armă nouă? Este oare vorba de un nou studiu al producției capitaliste? Este oare vorba de o răsturnare a "Capitalului" lui Marx? Nicidecum! Sau poate că ei, înarmați cu "fapte noi" și cu metoda "inductivă", răstoarnă "în mod științific" "evanghelia" social-democrației - "Manifestul Comunist" al lui Marx și Engels? Nici aceasta! Atunci care este acest mijloc neobișnuit?

Este acuzarea de "plagiat literar" adusă lui Marx și Engels! N-o să credeți! Ni se arată că Marx și Engels n-ar avea nimic propriu, că socialismul științific este o născocire, și aceasta din cauză că "Manifestul Comunist" al lui Marx și Engels este, de la un capăt la celălalt, "furat" din "Manifestul" lui Victor Considérant. Este desigur foarte ridicol, dar "incomparabilul conducător" al anarhiștilor, V. Cerchezișvili, ne istorisește această poveste distractivă cu atâta tupeu, iar un oarecare Pierre Ramus, acest "apostol" ușuratic al lui Cerchezișvili, și anarhiștii noștri autohtoni repetă cu atâta râvnă această "descoperire", încât merită să ne oprim, măcar pe scurt, asupra acestei "povești".

Ascultați-l pe Cerchezișvili:

"Toată partea teoretică a 'Manifestului Comunist', și anume primul și al doilea capitol..., sunt luate din V. Considérant. Prin urmare, 'Manifestul' lui Marx și Engels, această biblie a democrației revoluționare legale, este numai o parafrază neîndemânică a 'Manifestului' lui V. Considérant. Marx și Engels și-au însușit nu numai conținutul 'Manifestului' lui Considérant, dar... au împrumutat chiar diferite titluri" (vezi culegerea de articole a lui Cerchezișvili, Ramus și Labriola, editate în limba germană sub titlul: "Origina 'Manifestului Comunist'", pag. 10).

Același lucru îl repetă un alt anarhist, P. Ramus:

"Se poate spune hotărât că opera lor principală (a lui Marx și Engels) ('Manifestul Comunist') este pur și simplu un furt (plagiat), un furt nerușinat, însă ei nu l-au transcris cuvânt cu cuvânt, așa cum procedează hoții obișnuiți, ci au furat numai ideile, teoriile..." (ibid., pag. 4).

Același lucru îl repetă și anarhiștii noștri în "Nobati", "Musa", "Hma"⁶ etc. Reiese astfel că socialismul științific, împreună cu bazele lui teoretice, a fost "furat" din "Manifestul" lui Considérant.

Există oare vreun temei pentru o asemenea afirmație?

Cine este V. Considérant?

Cine este Karl Marx?

V. Considérant, care a murit în 1893, a fost elevul utopistului Fourier și a rămas un utopist incorrigibil, care vedea "salvarea Franței" în împăcarea dintre clase. Karl Marx, care a murit în 1883, a fost materialist, dușmanul utopiștilor; el vedea chezașia eliberării omenirii în dezvoltarea forțelor de producție și în lupta dintre clase.

Ce au ei comun?

Baza teoretică a socialismului științific este teoria materialistă a lui Marx și Engels. Din punctul de vedere al acestei teorii, dezvoltarea vieții sociale este determinată în întregime de dezvoltarea forțelor de producție. Dacă după orânduirea moșierească-feudală a urmat orânduirea burgheză, "de vină" a fost faptul că dezvoltarea forțelor de producție a făcut inevitabilă apariția orânduirii burgheze. Sau: dacă după orânduirea burgheză modernă va urma în mod inevitabil orânduirea socialistă, aceasta va fi din cauză că așa cere dezvoltarea forțelor de producție moderne. De aici decurge necesitatea istorică a distrugerii capitalismului și a instaurării socialismului. De aici mai izvorăște principiul marxist potrivit căruia idealurile trebuie să ni le căutăm în istoria dezvoltării forțelor de producție și nu în mințile oamenilor.

Aceasta este baza teoretică a "Manifestului Comunist" al lui Marx și Engels (vezi "Manifestul Comunist", cap. I, II).

Spune "Manifestul democratic" al lui V. Considérant ceva asemănător? Se situează Considérant pe punctul de vedere materialist?

Noi afirmăm că nici Cerchezișvili, nici Ramus și nici "nobatiștii" noștri nu vor găsi în "Manifestul democratic" al lui Considérant nicio declarație, niciun cuvânt care să confirme că V. Considérant ar fi fost un materialist și că ar fi considerat că evoluția vieții sociale se bazează pe dezvoltarea forțelor de producție. Dimpotrivă, știm foarte bine că V. Considérant este cunoscut în istoria socialismului ca idealist-utopist (vezi Paul Louis: "Istoria socialismului în Franța").

Atunci ce-i îndeamnă oare pe acești "critici" ciudați să toarne la palavre, de ce se apucă să critice pe Marx și pe Engels, dacă nu sunt în stare nici măcar să deosebească idealismul de materialism? Numai pentru a face lumea să rădă?

Baza tactică a socialismului științific este teoria luptei de clasă intransigente, care este cea mai bună armă în mâinile proletariatului. Lupta de clasă a proletariatului este arma cu care va cuceri puterea politică și va expropria apoi burghezia pentru a instaura socialismul.

Aceasta este baza tactică a socialismului științific, expusă în "Manifestul" lui Marx și Engels.

Se spune oare ceva asemănător în "Manifestul democratic" al lui Considérant? Recunoaște Considérant că lupta de clasă este cea mai bună armă în mâinile

---

⁶"Hma" ("Vocea") - cotidian al anarhiștilor; a apărut la Tiflis în 1906.

proletariatului?

După cum se vede din articolele lui Cerchezișvili și Ramus (vezi culegerea amintită mai sus), "Manifestul" lui Considérant nu pomeneste niciun cuvânt despre aceasta; "Manifestul" nu vorbește de lupta de clasă decât ca de o tristă realitate. Cât despre lupta de clasă ca mijloc de distrugere a capitalismului, iată ce spune Considérant în "Manifestul" său:

"Capitalul, munca și talentele sunt cele trei elemente fundamentale ale producției, cele trei izvoare ale bogăției, cele trei roțițe ale mecanismului industrial... Cele trei clase care le reprezintă au 'interese comune'; sarcina lor este de a sili mașinile să lucreze pentru capitaliști și pentru popor... Înaintea lor... este un mare țel: unirea tuturor claselor în unitatea națiunii..." (vezi broșura lui K. Kautsky: "Manifestul Comunist - un plagiat", pag. 14, unde este reprodus acest pasaj din "Manifestul" lui Considérant).

Toate clasele, uniți-vă! - iată lozincă proclamată de V. Considérant în al său "Manifest democratic".

Ce are comun această tactică a împăcării claselor cu tactica luptei de clasă intransigente a lui Marx și Engels, care îndeamnă hotărât: Proletari din toate țările, uniți-vă împotriva tuturor claselor antiproletare?

Desigur că nu are nimic comun!

Ce sunt deci bazaconiile pe care le îndrugă acești domni Cerchezișvili și acei care le țin cu atâta ușurință isonul? Cred că suntem morți? Își închipuie că nu-i vom demasca, că nu vom arăta adevărata lor față?

Mai prezintă, în sfârșit, interes încă o împrejurare. V. Considérant a trăit până în anul 1893. În 1843 el și-a publicat "Manifestul democratic". La sfârșitul anului 1847 Marx și Engels au scris "Manifestul Comunist". De atunci, "Manifestul" lui Marx și Engels a fost reeditat în nenumărate rânduri în toate limbile europene. Toată lumea știe că prin "Manifestul" lor Marx și Engels au creat o epocă. Cu toate acestea, nicăieri și niciodată, nici Considérant și nici prietenii lui n-au declarat, atâta timp cât Marx și Engels au fost în viață, că aceștia au furat "socialismul" din "Manifestul" lui Considérant. Nu ți se pare ciudat, cititorule?

Ce-i face atunci pe acești parveniți "inductivi"..., pe acești - să ne fie cu iertare- "savanți", să îndruga verzi și uscate? În numele cui vorbesc ei? Nu cumva cunosc ei mai bine "Manifestul" lui Considérant decât el însuși? Sau presupun, poate, că V. Considérant și adepții lui n-au citit "Manifestul Comunist"?

Dar ajunge... Ajunge, deoarece anarhiștii înșiși nu acordă atenție serioasă campaniei donquijotești a lui Ramus-Cerchezișvili: sfârșitul jalnic al acestei campanii ridicole este evident ca să-i mai acordăm multă atenție... Să trecem la critica de fond.

Anarhiștii sunt stăpâniți de o boală: le place foarte mult "să critice" partidele adversarilor lor, dar nu-și dau osteneala să cunoască câtuși de puțin aceste

partide. Am putut vedea că anarhiștii au procedat întocmai așa atunci când "au criticat" metoda dialectică și teoria materialistă a social-democraților. Ei procedează la fel atunci când se ocupă de teoria socialismului științific al social-democraților.

Să luăm fie și următorul fapt. Cine nu știe că între socialiștii-revoluționari și social-democrați există divergențe de ordin principial? Cine nu știe că primii neagă marxismul, teoria materialistă a marxismului, metoda lui dialectică, programul lui, lupta de clasă, în timp ce social-democrații se sprijină în întregime pe marxism? Aceluia care a auzit măcar în treacăt despre polemica dintre "Revoluționnaia Rossia"⁷ (organul socialiștilor-revoluționari) și "Iskra" (organul social-democraților), trebuie să-i apară de la sine înțeles această deosebire principială. Dar ce veți spune de "criticii" care nu văd această deosebire și care țin că și socialiștii-revoluționari și social-democrații sunt marxiști? Astfel, de exemplu, anarhiștii spun că "Revoluționnaia Rossia" și "Iskra" sunt amândouă organe marxiste (vezi culegerea anarhiștilor "Pâine și libertate", pag. 202).

Așa "cunosc" anarhiștii principiile social-democrației!

După toate acestea, se înțelege de la sine cât de temeinică este "critica științifică" a anarhiștilor...

Să analizăm și această "critică".

"Acuzația" principală pe care o aduc anarhiștii social-democraților este că nu sunt adevărați socialiști: voi nu sunteți socialiști, voi sunteți dușmanii socialismului, repetați ei întruna.

Iată ce scrie Kropotkin despre aceasta:

"...Noi ajungem la alte concluzii decât majoritatea economiștilor... școlii social-democrate... Noi... ajungem la comunismul liber, pe când majoritatea socialiștilor (subînțelege și social-democrații. - Autorul) ajung la capitalismul de stat și la colectivism (vezi Kropotkin: "Știința modernă și anarhismul", pag. 74-75).

În ce constă dar "capitalismul de stat" și "colectivismul" social-democraților?

Iată ce scrie Kropotkin despre aceasta:

"Socialiștii germani spun că toate bogățiile acumulate trebuie să fie concentrate în mâinile statului, care le va pune la dispoziția asociațiilor muncitorești, va organiza producția și schimbul și va supraveghea viața și activitatea societății" (vezi Kropotkin: "Cuvântările unui răzvrătit", pag. 64).

Și mai departe:

"În proiectele lor... colectivității fac... o dublă greșală. Ei vor să distrugă ordinea capitalistă și, în același timp, păstrează două instituții care constituie temelia acestei ordini: cârmuirea reprezentativă și munca salariată" (vezi "Cucerirea pâinii", pag. 148)... "După cum se știe, colectivismul... menține... munca salariată. Numai că... un guvern reprezentativ... ia locul patronului..." Reprezentantii acestui guvern "își rezervă dreptul de a folosi în interesul tuturor plusvaloarea căpătată din producție. În afară de aceasta, în acest sistem se stabilește o deosebire... între munca muncitorului și munca omului instruit: munca salarhoului, după părerea colectivistului, este o muncă simplă, pe când

⁷"Rusia Revoluționară". - Nota Red.

meseriașul, inginerul, savantul etc. se ocupă cu ceea ce Marx numește muncă complicată și au dreptul la un salariu mai mare” (ibid., pag. 52). Prin urmare, muncitorii vor primi produsele ce le sunt necesare nu după nevoile lor, ci ”proporțional cu serviciile aduse de ei societății” (ibid., pag. 157).

Anarhiștii georgieni repetă același lucru, însă cu mai multă aroganță. Dintre ei se evidențiază în mod special prin ușurința sa d-l Bâton. El scrie:

”Ce este colectivismul social-democraților? Colectivismul, sau, mai exact, capitalismul de stat, se întemeiază pe următorul principiu: fiecare trebuie să muncească atât cât vrea sau atât cât va fixa statul, primind drept retribuție valoarea muncii sale în marfă...” Înseamnă că aici ”este nevoie de o adunare legislativă... este nevoie (deasemenea) și de o putere executivă, adică miniștri, feluriți administratori, jandarmi și agenți secreți, probabil și armată, dacă vor fi prea mulți nemulțumiți” (vezi ”Nobati” nr. 5, pag. 68-69).

Aceasta este prima ”acuzatie” pe care domnii anarhiști o aduc social-democrației.

Așadar, din raționamentele anarhiștilor rezultă că:

(1) După părerea social-democraților, societatea socialistă nu ar fi posibilă fără guvern, care, ca patron principal, îi va angaja pe muncitori și va avea neapărat ”miniștri... jandarmi, agenți secreți”.

(2) În societatea socialistă, după părerea social-democraților, nu va fi desființată divizarea în muncă ”neagră” și ”albă”; acolo va fi respins principiul: ”fiecăruia după nevoile sale”, și va fi admis un alt principiu: ”Fiecăruia după meritele sale”.

Pe aceste două puncte se bazează ”acuzatia” pe care anarhiștii o aduc social-democrației. Are oare această ”acuzatie” pe care o ridică domnii anarhiști vreo bază oarecare?

Noi afirmăm: tot ceea ce spun anarhiștii în cazul de față este sau rezultatul unei deficiențe de gândire, sau o bârfeală nedemnă.

Iată faptele.

Karl Marx a spus încă în 1846: Clasa muncitoare va înlocui în cursul dezvoltării ei vechea societate burgheză cu o asociație care va desființa clasele și antagonismul dintre ele, iar puterea politică propriu zisă nu va mai exista...(vezi ”Mizeia Filosofiei”)

După un an, Marx și Engels au exprimat aceeași idee în ”Manifestul Comunist” (”Manifestul Comunist”, cap. II).

În 1877 Engels scria: ”Primul act prin care statul se manifestă ca adevăratul reprezentant al societății întregi - luarea în stăpânire a mijloacelor de producție în numele societății - este, în același timp, și ultimul său act independent ca stat. Intervenția unei puteri de stat în relațiile sociale devine, rând pe rând, de prisos în toate domeniile și adoarme apoi dela sine... Statul nu este desființat: el dispare treptat” (”Anti-Dühring”).

În 1884, tot Engels scria: ”Statul nu a existat deci dintotdeauna. Au existat societăți care au scos-o la capăt și fără el, societăți care nici idee n-aveau despre

stat... Pe o anumită treaptă a dezvoltării economice, legată în mod necesar de scindarea societății în clase, statul a devenit... o necesitate. Acum ne apropiem cu pași repezi de acea treaptă de dezvoltare a producției pe care existența acestor clase nu numai că încetează de a fi o necesitate, ci devine o adevărată piedică în calea producției. Clasele vor dispărea tot așa de inevitabil precum au luat ființă în trecut. Odată cu ele va dispărea în mod inevitabil și statul. Societatea care va reorganiza în chip nou producția pe baza asocierii libere și egale a producătorilor va trimite întreaga mașină de stat acolo unde-i va fi atunci locul: la muzeul de antichități, alături de roata de tors și de toporul de bronz” (vezi ”Origina familiei, a proprietății private și a statului”).

Engels repetă același lucru în 1891 (vezi Introducere la ”Războiul civil din Franța”).

Precum vedeți, după părerea social-democraților, societatea socialistă este o societate în care nu va fi loc pentru așa numitul stat, pentru puterea politică cu miniștrii ei, guvernatorii, jandarmii, polițiștii și soldații ei. Ultima etapă a existenței statului va fi perioada revoluției socialiste, când proletariatul va pune mâna pe puterea de stat, creându-și un guvern propriu (dictatura) pentru desființarea definitivă a burgheziei. Dar când burghezia va fi desființată, când vor fi desființate clasele, când socialismul va fi consolidat, atunci nu va fi nevoie de nicio putere politică și așa numitul stat va trece în domeniul istoriei.

După cum vedeți, ”acuzăția” amintită a anarhiștilor este o calomnie lipsită de orice teme.

În ceea ce privește al doilea punct al ”acuzăției”, Karl Marx spune următoarele:

”Într-o fază mai înaintată a societății comuniste (adică socialiste), după ce va fi dispărut sclavia subordonării indivizilor față de diviziunea muncii și odată cu ea opoziția dintre munca intelectuală și munca fizică; când munca va fi devenit ea însăși nevoia vitală de căpetenie; când odată cu dezvoltarea completă a individului vor fi sporit și forțele de producție... atunci abia strâmtul orizont juridic burghez va putea fi depășit cu totul, iar societatea va putea înscrie pe stindardele ei: ”Dela fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după nevoile sale;” (”Critica programului dela Gotha”).

Precum vedeți, după concepția lui Marx, faza superioară a societății comuniste (adică socialiste) este o ordine în care împărțirea în muncă ”neagră” și ”albă” și contrastul dintre munca intelectuală și cea fizică sunt pe deplin înlăturate, munca este egalizată, și în societate domnește adevăratul principiu comunist: Dela fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după nevoile sale. Aici nu este loc pentru munca salariată.

Este limpede că și această ”acuzăție” este lipsită de orice teme.

Una din două: sau domnii anarhiști nici n-au văzut măcar lucrările menționate ale lui Marx și Engels și fac... ”critica” din auzite, sau ei cunosc lucrările amintite ale lui Marx și Engels, dar mint cu bună știință.

Iată soarta primei ”acuzății”.

A doua "acuzatie" a anarhiztilor e constituita de faptul ca ei neaga caracterul revoluionar al social-democraiei. Voi nu sunteei revoluionari, voi negaiei revoluia violenta, vreiei sa instauraei socialismul numai cu ajutorul buletinelor de vot ne spun domnii anarhizti.

Ascultaiei:

"...Social-democraailor... le place sa declame pe tema revoluiei, a luptei revoluionare, a luptei cu arma in mana... Dar daca, din naivitate, le veiei cere arme, ei va vor inmana in mod solemn un biletel pentru a vota in alegeri..." Ei sustin ca "singura tatica potrivita, demna de revoluionari, este parlamentarismul pasnic si legal cu juramant de credinta adus capitalismului, puterii constituite si intregii ordini burgheze" (vezi culegerea "Paine si libertate", pag. 21, 22-23).

Acelaei lucru il spun anarhiztii georgieni, bine inteles, cu si mai mare tupeu. Luaiei-l, sa zicem, pe Baton, care scrie:

"Intreaga social-democraie... declara faies ca lupta cu ajutorul pustii si al armelor este o metoda burgheza de revoluie si ca numai cu ajutorul buletinelor lor de vot, numai cu ajutorul alegerilor generale, partidele pot sa ia puterea si apoi, prin majoritatea parlamentara si legislatie, sa transforme societatea" (vezi "Cucerirea puterii de stat", pag. 3-4).

Astfel vorbesc domnii anarhizti despre marxizti.

Are aceasta "acuzatie" vreun temei?

Noi declaram ca anarhiztii dau si in acest caz dovada de ignoranta si de pasiune pentru barfe.

Iata faptele.

Karl Marx si Friedrich Engels au scris inca la sfarsitul anului 1847:

"Comunistii refuza cu dispret sa-si ascunda conceptiile si intentiile. Ei declara faies ca telurile lor pot fi atinse numai prin doborarea violenta a intregii alcaturii sociale de pana acum. Sa tremure clasele stapanitoare in fata Revoluiei Comuniste. Proletarii n-au de pierdut in aceasta revoluie decat lanfurile. Ei au o lume de castigat. Proletari din toate tarile, uniiei-va!" (vezi "Manifestul Partidului Comunist". In unele editii legale in traducere rusa sunt sarite cateva cuvinte).

In 1850, in asteptarea unei noi rascoale care urma sa aiba loc in Germania, Karl Marx scria tovarasilor germani din acea vreme: "Ei nu trebuie sa predea, sub niciun motiv, armele si munițiile...; muncitorii trebuie... sa se organizeze intr-o garda proletara independenta, cu comandant si stat-major..." Si acest lucru "trebuie sa-l aiba in vedere in timpul insurectiei si dupa insurectia iminenta" (vezi "Procesul din Colonia". Apelul lui Marx catre comunistii).

In anii 1851-52 Karl Marx si Friedrich Engels scriau: "...Din moment ce insurectia a fost inceputa, trebuie sa se actioneze cu cea mai mare hotarare, trecand la ofensiva. Defensiva este moartea oricarei insurectii armate... Adversarul trebuie luat prin surprindere atat timp cat trupele lui sunt inca risipite; trebuie sa se obtina zilnic succese noi, fie chiar cat de mici...; inamicul trebuie silit sa se retraga inainte ca el sa-si fi putut concentra trupele impotriva ta. Intr-un cuvânt, actioneaza dupa spusele celui mai mare dintre maestrul taticii revoluionare cunoscuti pana acum, dupa spusele lui Danton: indrazneala,

îndrăzneală și iar îndrăzneală” ("Revoluția și contrarevoluția în Germania").

Credem că nu este vorba aici doar de "buletine de vot".

În sfârșit, amintiți-vă istoria Comunei din Paris, amintiți-vă cât de pașnic a acționat Comuna când, mulțumindu-se cu victoria câștigată la Paris, a renunțat să atace Versailles-ul, acest cuib al contrarevoluției. Cum credeți: ce-a spus Marx atunci? I-a chemat pe parizieni la alegeri? A aprobat indolența muncitorilor parizieni (întreg Parisul era în mâinile muncitorilor), a aprobat atitudinea lor mărinimoasă față de versaillezii învinși? Ascultați-l pe Marx:

"Ce elasticitate, ce inițiativă istorică, ce spirit de jertfă au acești parizieni! După o înfometare de șase luni, ei se răscoală, sub domnia baionetelor prusiene... Istoria nu cunoaște un exemplu asemănător de eroism. Dacă vor fi învinși, faptul nu se va datora decât 'mărinimiei' lor. Ar fi trebuit să pornească imediat spre Versailles, după ce mai întâi Vinoy și pe urmă partea reacționară a Gărzii Naționale din Paris fugiseră din Paris. Momentul prielnic a fost pierdut din cauza unor scrupule de conștiință. N-au vrut să înceapă războiul civil, ca și cum stârpitura monstruoasă de Thiers nu l-ar fi început demult prin încercarea sa de a desarma Parisul!" ("Scrisori către Kugelman").

Astfel au gândit și au acționat Karl Marx și Friedrich Engels.

Astfel gândesc și acționează social-democrații.

Anarhiștii însă repetă întruna: pe Marx și Engels, precum și pe adepții lor nu-i interesează decât buletinele de vot, ei nu admit acțiuni revoluționare violente!

După cum vedeți, această "acuzatie" este deasemenea o calomnie care desvăluie ignoranța anarhiștilor în materie de marxism.

Aceasta este soarta celei de-a doua "acuzatii".

Al treilea "cap de acuzație" al anarhiștilor conține negarea caracterului popular al social-democrației, prezentarea social-democraților drept birocrați și afirmația că planul social-democrat al dictaturii proletariatului înseamnă pieirea revoluției, adăugând că, întrucât social-democrații sunt pentru o astfel de dictatură, ei vor în realitate să instaureze nu dictatura proletarului, ci propria lor dictatură asupra proletariatului.

Ascultați-l pe domnul Kropotkin:

"Noi, anarhiștii, am pronunțat o sentință definitivă de condamnare a dictaturii... Noi știm că orice dictatură, oricât de cinstite i-ar fi intențiile, duce la pieirea revoluției. Noi știm... că ideea de dictatură nu este altceva decât produsul dăunător al fetișismului statului, care... s-a străduit întotdeauna să eternizeze robia" (vezi Cropotchin: "Cuvântările unui răzvrătit", pag. 131). Social-democrații nu admit numai dictatura revoluționară, dar ei sunt "adeptii dictaturii asupra proletariatului... Muncitorii îi interesează în măsură în care sunt o armată disciplinată în mâinile lor... Social-democrația tinde să pună mâna, cu ajutorul proletariatului, pe mașina de stat" (vezi "Pâine și libertate", pag. 62, 63).

Același lucru îl afirmă și anarhiștii georgieni:

”Este imposibil să existe o adevărată dictatură a proletariatului, dat fiind că adepții dictaturii sunt adepți ai existenței statului, iar dictatura lor nu va fi o activitate liberă a întregului proletariat, ci înscăunarea în fruntea societății a aceleiași puteri reprezentative care există și astăzi” (vezi Bâton: ”Cucerirea puterii de stat”, pag. 45). Social-democrații sunt adepții dictaturii nu pentru ca să contribuie la eliberarea proletariatului, ci pentru ca... ”să stabilească prin dominația lor o nouă robie” (vezi ”Nobati” nr. 1, pag. 5. Bâton).

Aceasta este a treia ”acuzatie” a domnilor anarhiști.

Nu este nevoie de multă osteneală pentru a demasca această nouă calomnie a anarhiștilor, care urmărește să-l înșele pe cititor.

Nu ne vom ocupa aici cu analiza concepției cu totul greșite a lui Kropotkin, după care orice dictatură înseamnă pieirea revoluției. Despre aceasta vom vorbi mai târziu, când vom analiza tactica anarhiștilor. Acum vrem să ne ocupăm numai de ”acuzatie” în sine.

Încă la sfârșitul anului 1847 Karl Marx și Friedrich Engels spuneau că, pentru instaurarea socialismului, proletariatul trebuie să cucerească dictatura politică, pentru ca, prin această dictatură, să respingă atacurile contrarevoluționare ale burgheziei și să-i ia mijloacele de producție; că dictatura aceasta nu trebuie să fie dictatura câtorva persoane, ci a întregului proletariat ca clasă:

”Proletariatul va folosi domnia lui politică pentru a zmulge burgheziei, pas cu pas, întreg capitalul, pentru a centraliza toate uneltele de producție în mâinile... proletariatului organizat ca clasă stăpânitoare...” (vezi ”Manifestul Comunist”).

Aceasta înseamnă că dictatura proletariatului va fi dictatura întregii clase a proletariatului asupra burgheziei, și nu dominația câtorva persoane asupra proletariatului.

Aceeași idee ei o repetă apoi în aproape toate operele lor, ca, de exemplu, în ”Oprezece Brumar al lui Ludovic Bonaparte”, în ”Luptele de clasă în Franța”, în ”Războiul civil din Franța”, în ”Revoluția și contrarevoluția în Germania”, în ”Anti-Dühring” și în alte lucrări ale lor.

Dar nu numai atât. Pentru a ne putea da seama cum au înțeles Marx și Engels dictatura proletariatului; pentru a ne putea da seama în ce măsură au socotit ei că poate fi înfăptuită această dictatură, pentru toate acestea, este foarte interesant să cunoaștem atitudinea lor față de Comuna din Paris. Dictatura proletariatului întâmpină obiecții nu numai din partea anarhiștilor, dar și din partea mic-burghezilor dela orașe, printre care se numără fel de fel de măcelari și cârciumari, din partea tuturor acelor pe care Marx și Engels îi numeau filistini. Iată ce spune Engels despre dictatura proletariatului atunci când se adresează unor asemenea filistini:

”În timpul din urmă filistinul german este cuprins din nou de o spaimă salutară la cuvintele: dictatura proletariatului. Ei bine, domnilor, vreți să știți cum arată această dictatură? Priviți Comuna din Paris. Aceasta a fost dictatura proletariatului” (”Războiul civil din Franța”, Introducerea lui Engels).

După cum vedeți, Engels își închipuie dictatura proletariatului sub forma Comunei din Paris.

Este limpede că oricine vrea să afle cum își închipuie marxistii dictatura proletariatului trebuie să cunoască Comuna din Paris. Să ne referim și noi la Comuna din Paris. Dacă va reieși că într-adevăr Comuna din Paris a fost dictatura anumitor persoane asupra proletariatului, atunci jos marxismul! Jos dictatura proletariatului! Dacă vom vedea însă că într-adevăr Comuna din Paris a fost dictatura proletariatului asupra burgheziei, atunci... vom râde din toată inima de clevetitorii anarhiști cărora, în lupta pe care o duc împotriva marxistilor, nu le mai rămâne altceva de făcut decât să născoască aceste calomnii.

Istoria Comunei din Paris are două perioade: prima perioadă, când la Paris treburile erau conduse de vestitul "Comitet Central", și a doua, când, după ce înapăternicirea "Comitetului Central" a încetat, conducerea treburilor a fost predată Comunei, care tocmai fusese aleasă. Ce era "Comitetul Central", din cine era el alcătuit? Avem în față "Istoria populară a Comunei din Paris" a lui Arthur Arnould, care, după spusele acestuia, răspunde pe scurt la această întrebare. Lupta abia începuse, când vreo 300.000 de muncitori parizieni s-au organizat în companii și batalioane și și-au ales delegați din mijlocul lor. În felul acesta a fost constituit "Comitetul Central".

"Toți acești cetățeni (membri ai 'Comitetului Central'), aleși la alegerile parțiale pe companii sau batalioane, din care făceau parte, spune Arnould, erau cunoscuți numai de grupurile neînsemnate ai căror delegați erau. Cine sunt acești oameni, ce fel de oameni sunt ei și ce vor să facă?" Era un guvern anonim, alcătuit aproape exclusiv din simpli muncitori și mici slujbași, din ale căror nume trei sferturi nu erau cunoscute dincolo de strada sau biroul lor... Tradiția fusese călcată. În lume se petrecuse ceva neașteptat. Acolo nu se afla niciun membru al claselor dominante. Izbucnise revoluția, care nu era reprezentată nici de avocat, nici de deputat, nici de ziarist, nici de general. În locul lor era minerul de la Creusot, legătorul de cărți, bucătarul etc." (vezi "Istoria populară a Comunei din Paris", pag. 107).

Arthur Arnould urmează:

"Noi - declarăm membrii 'Comitetului Central' - suntem organele necunoscute, arma supusă în mâinile poporului care este atacat... Noi... suntem slujitorii voinței poporului, noi suntem aici pentru a fi eoul lui, pentru a-l duce la triumf. Poporul vrea Comuna și noi vom rămâne pentru a proceda la alegerea Comunei. Nici mai mult, nici mai puțin. Acești dictatori nici nu s-au ridicat mai sus și nici nu au coborât mai jos decât mulțimea. Se simțea că ei trăiesc împreună cu ea, în sânul ei, prin ea, că se sfătuiesc cu ea în fiecare clipă, că ascultă și transmit tot ceea ce aud, străduindu-se numai ca, într-o formă concisă..., să transmită părerea a trei sute de mii de oameni" (ibid., pag. 109).

Așa s-a comportat Comuna din Paris în prima perioadă a existenței sale.

Așa apare Comuna din Paris.

Așa apare dictatura proletariatului.

Să trecem acum la perioada a doua a Comunei, când în locul "Comitetului Central" a acționat Comuna. Vorbind despre aceste două perioade, care au durat două luni, Arnould exclamă plin de entuziasm că aceasta a fost adevărata dictatură a poporului. Ascultați:

"Mărețul spectacol pe care l-a prezentat acest popor timp de două luni

ne dă forța și speranța... de a privi viitorul drept în față. În cursul acestor două luni a existat în Paris o adevărată dictatură, dictatura cea mai deplină și incontestabilă, nu a unui singur om, ci a întregului popor care a fost singurul stăpân pe situație... Această dictatură a durat mai mult de două luni fără întrerupere, dela 18 Martie până la 22 Mai (1871)... Prin ea singură, "...Comuna a fost numai o putere morală, neavând altă forță materială decât simpatia... tuturor cetățenilor, poporul era stăpânitorul, singurul stăpânitor, care și-a creat singur poliția și magistratura..." (ibid., pag. 242, 244).

Astfel este caracterizată Comuna de către unul din membrii ei, Arthur Arnould, care a luat parte activă la luptele corp la corp pe care le-a purtat Comuna.

În același fel este caracterizată Comuna din Paris de un alt membru al ei, care a luat parte tot atât de activă la luptele Comunei, Lissagaray (vezi cartea: "Istoria Comunei din Paris").

Poporul ca "singurul stăpânitor", "dictatură nu a unui singur om, ci a întregului popor" - iată ce a fost Comuna din Paris.

"Priviți la Comuna din Paris. Aceasta a fost dictatura proletariului" - a exclamat Engels, adresându-se filistinilor.

Iată deci ce este dictatura proletariului în concepția lui Marx și Engels.

Precum vedeți, domnii anarhiști cunosc tot atât de bine dictatura proletariului, Comuna din Paris și marxismul, pe care le "critică" întruna, pe cât tu, cititorule, și cu mine cunoaștem limba chineză.

Este limpede că dictatura este de două feluri. Există o dictatură a minorității, a unui grup mic, dictatura Trepoilor și Ignatievilor, îndreptată împotriva poporului. În fruntea unei asemenea dictaturi se află de obicei o camarilă care ia hotărâri secrete, strângând latul în jurul grumazului majorității poporului.

Marxiștii sunt dușmanii unei astfel de dictaturi și luptă împotriva ei cu mult mai multă dârzenie și abnegație decât anarhiștii noștri gălăgioși.

Există și altfel de dictatură, dictatura majorității proletare, dictatura masei, îndreptată împotriva burgheziei, împotriva minorității. În fruntea acestei dictaturi se află masa; aici nu este loc nici pentru camarilă, nici pentru hotărâri secrete, aici totul se face pe față, în stradă, la meetinguri, și aceasta pentru că este dictatura străzii, a masei, dictatura îndreptată împotriva tuturor asupritorilor.

Iată dictatura pe care o susțin marxiștii, "cu amândouă mâinile", - și aceasta pentru că o astfel de dictatură este mărtețul început al marii revoluții socialiste.

Domnii anarhiști au făcut confuzie între aceste două dictaturi, care se neagă reciproc, și de aceea au apărut într-o postură ridicolă: ei luptă nu împotriva marxismului, ci împotriva propriei lor închipuiri; ei luptă nu împotriva lui Marx și Engels, ci împotriva morilor de vânt, cum a făcut, pe vremea lui, Don Quijote, fie-i țărâna ușoară...

Aceasta este soarta celei de-a treia "acuzații".

(Continuarea urmează)

Continuarea nu a fost publicată, deoarece pe la mijlocul anului 1907 tovarășul Stalin a fost detașat de Comitetul Central al partidului pentru munca de partid la Bacu, unde a fost arestat după câteva luni, iar notițele pentru ultimele capitole ale lucrării "Anarhism sau socialism?" s-au pierdut cu prilejul unei percheziții — Nota Red. Moscova.